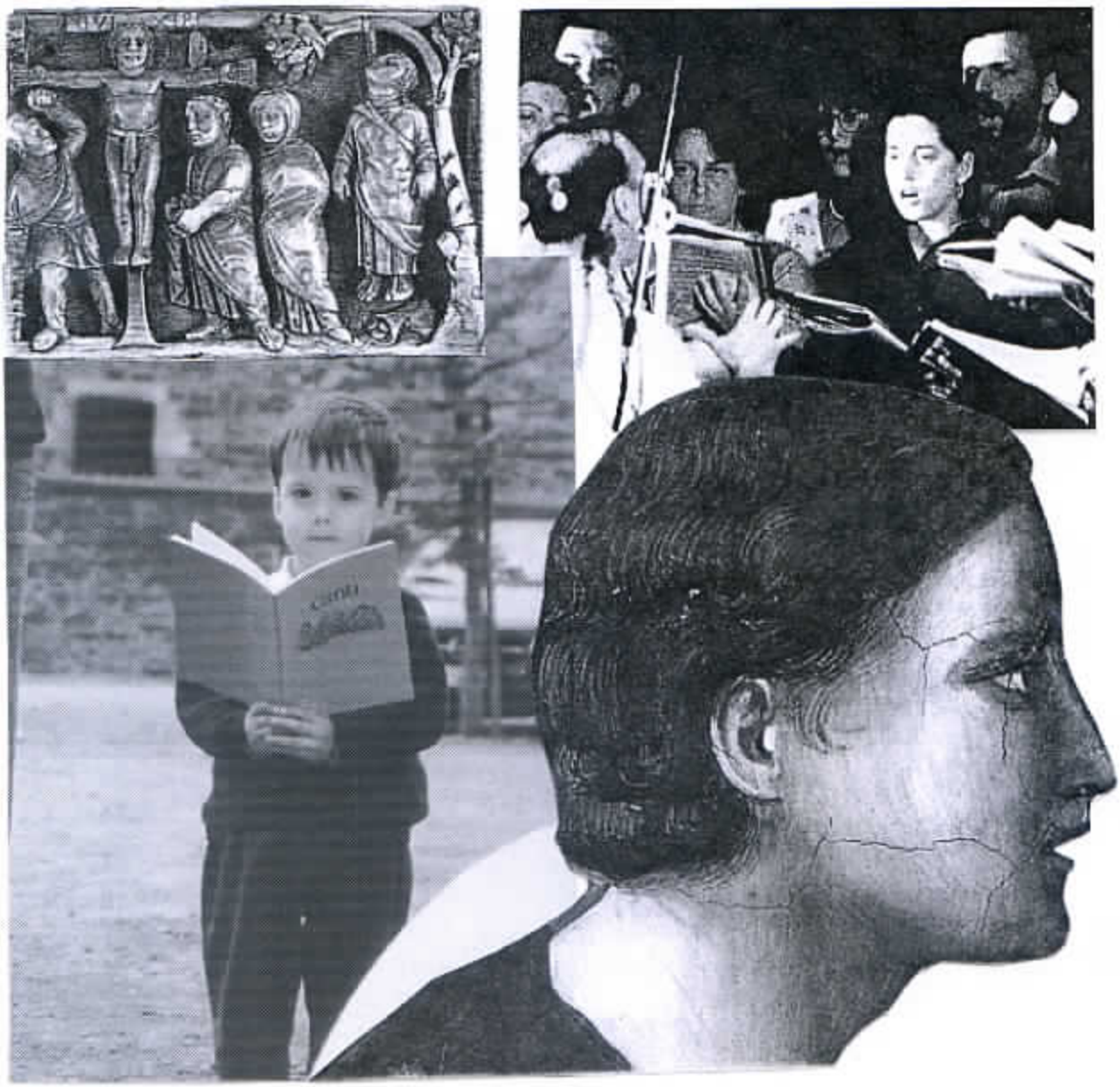
LITTERAE

COMMUNIONIS 2

dubbelnummer

Een volk dat zingt

tijdschrift van Comunione e Liberazione

CL

4e jaargang, nummer 2 - juli 1996

VOORUITKIJKEND OP HET FEEST VAN HET GROTE JUBILEUM

Een van de gaven van de Geest in onze tijd is zeker het opbloeien van de *kerkelijke bewegingen*, die ik al vanaf het begin van mijn pontificaat voortdurend aanwijs als de reden van hoop voor de Kerk en de mensen. Zij "zijn een teken van de vrijheid van de vormen, waarin zich de ene Kerk verwezenlijkt en zij vertegenwoordigen een zekere nieuwheid, die nog niet geheel begrepen wordt in heel zijn positieve uitwerking voor het Rijk Gods in de geschiedenis van vandaag" (*Insegnamenti*, VII/2[1984], p. 696).
In het kader van de vieringen van het Grote Jubileum, vooral die van 1998, dat op bijzondere wijze aan de Heilige Geest is toegewijd en aan zijn heiligmakende aanwezigheid binnen de Gemeenschap van de leerlingen van Christus (verg. *Tertio millennio adveniente*, n. 44), reken ik op *het gemeenschappelijke getuigenis en medewerking van de bewegingen*. Ik vertrouw erop dat zij, in gemeenschap met de Herders en in verbinding met de diocesane initiatieven, hun charismatische rijkdom in het hart van de Kerk zullen binnendragen, d.w.z. hun opvoedkundige en missionaire rijkdom, deze kostbare ervaring en dit aanbod van christelijk leven.

Johannes Paulus II,
Rome, 25 mei 1996

Heilige Vader,

In dit moment van Uw apostolisch voorstel danken wij U dat U opnieuw zo duidelijk aan de Kerk "het opbloeien van de kerkelijke bewegingen" als teken van hoop voor de Kerk en voor de mens hebt verkondigd.
Wij voelen ons als kleine leerlingen aan Uw hand in het ons eigen maken — met offerbereidheid, geduld en intelligentie — van de voorstelling dat Satan en de wereld door Christus zijn overwonnen.
In Uw gebed blijven wij zeker in het geloof dat we van God onze gezangen en onze kracht krijgen, en de noodzakelijke hulp voor onze zwakheid die anders reddeloos verloren zou zijn.
Hierbij doen wij U, Heilige Vader, naast onze dank, de cruciale punten van de meditatie toekomen waarmee wij ons beginnen voor te bereiden op het feest van het Grote Jubileum.

Namens alle gemeenschappen van Comunione e Liberazione verspreid over 64 landen,

Luigi Giussani pr.,
Milaan, 28 mei 1996

LITTERAE COMMUNIONIS

Tijdschrift van de beweging Comunione e Liberazione

4e jaargang, nummer 2,
juli 1996

Redactieadres en administratie:
Joep van Keeken
Mininster Beversstraat 40
6042 BN Roermond
tel./fax 0475-318677

Redactie:
Loe Bongaarts,
Zr. Liesbet Buls (B),
Joep van Keeken,
Ben van de Venn

Abonnementen:
voor Nederland: *f* 15,—
over te maken op
giro 3933389 t.n.v.
J. van Keeken te
Roermond o.v.v.
'Litterae'.
Voor de abonnees in
België:
300 Bfr. over te maken op
bankno. 063-0406433-38
t.n.v. M. Buls te Gent
o.v.v. 'Litterae'.

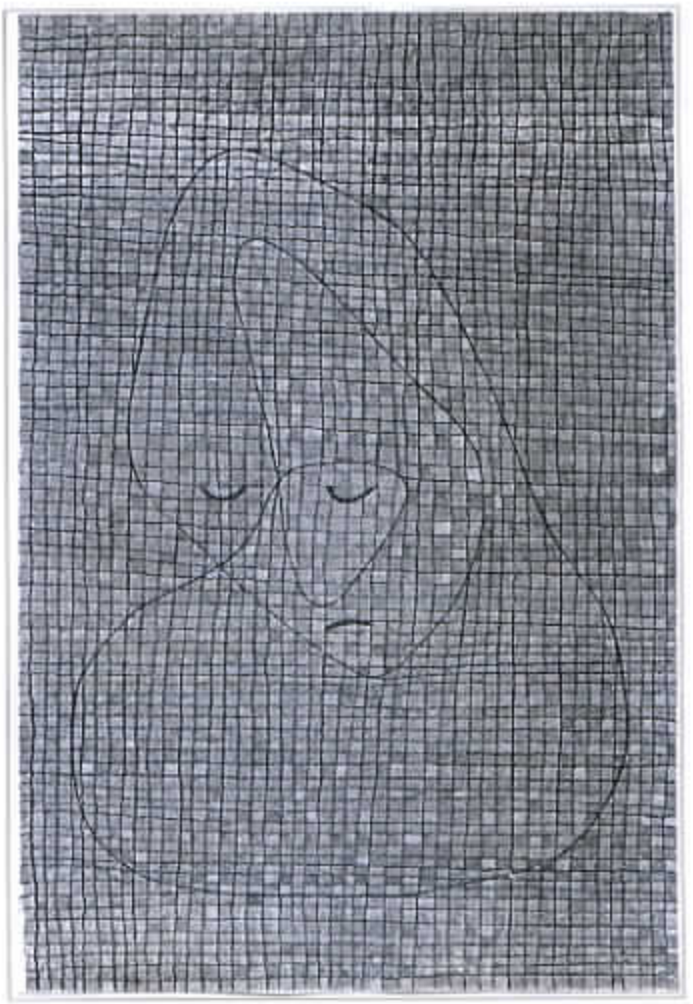
Losse nummers:
f 4,— / 80 Bfr.

'Litterae Communionis'
verschijnt viermaal per jaar

Opmaak:
Libertà Leiden

Beste Primo,

Ik wil je graag enkele recente gebeurtenissen vertellen die mij getroffen hebben. Met enkele moeders van de klas van onze kinderen zijn we met de School van de Gemeenschap begonnen. We lezen 'Il senso di Dio e l'uomo moderno'.
Met enkele personen is mijn relatie nog in een beginstadium, met anderen al dieper, ook vanwege verdrietige omstandigheden die we met hen gedeeld hebben en die ons heel dichtbij elkaar hebben gebracht. Eén van hen is de moeder van Valentina: het meisje dat zich twee jaar geleden in de Po heeft gegooid en waarnaar men vijf maanden heeft gezocht. Toen iemand van de groep — ze heeft een oogziekte waardoor ze maar heel weinig kan zien — vaker uitte dat de tekst veel te moeilijk was, heeft zij verteld hoe men op een betere manier de tekst kan lezen: neem elke dag de tekst ter hand en lees heel langzaam slechts enkele regels; houd die vervolgens gedurende de hele dag in gedachte. Zo is het, zei ze, veel gemakkelijker en wat je leest, blijft je veel beter bij.
Dit jaar is er nog een andere moeder bij gekomen. Haar man heeft haar en hun twee kinderen verlaten en leeft nu samen met een meisje, een ex-verslaafde, om 'gelukkig te zijn', zoals hij haar gezegd heeft. Zij is onmiddellijk naar ons toe gekomen om hulp en raad te vragen, ook ten aanzien van haar kinderen. Maar het werd meteen duidelijk dat zij de grootste hulp voor haar zelf vroeg, nu zij totaal alleen was in een situatie die haar boven het hoofd groeit. Het is een eenvoudige vrouw met niet al te veel ontwikkeling, maar beslist niet dom. Ze heeft zich direct toevertrouwd en steun gezocht bij de gemeenschap die we begonnen zijn. Ze is meegekomen naar de dag van het Begin van het Jaar. Daar zag ze tussen de vele mensen ook Cristina, Pinuccia en Marialaura, die ze al bij verschillende andere gelegenheden had leren kennen en ze zei tegen me: "Maar dit is voor mij de beste plaats: jullie zijn er allemaal!" Toen we in de School van de Gemeenschap lazen wat don Giuss zegt over het "Idool" — een god voor een bepaald moment of voor een bepaalde periode —, merkte zij op: "Maar zo heb ik mijn huwelijk altijd beleefd!" (Wat mij bijzonder beviel was dat zij allereerst zichzelf met de tekst vergeleek en niet haar man). En toen haar man weer eens bij haar thuis kwam en toen woedend werd, omdat zij haar kinderen niet met hem en zijn vriendinnetje mee wilde laten gaan voor een uitje, zei zij tegen hem: "Jij denkt jouw geluk te zoeken. Maar ik heb begrepen dat God belangrijker is dan jij. Ik heb er dikwijls aan gedacht te sterven, toen jij me in de steek liet, maar nu weet ik dat het geluk te vinden is in vele eenvoudige dingen: nu ben ik gelukkig terwijl ik naar de heuvel of mijn kinderen kijk".

Deze personen, deze ontmoetingen maken mij steeds dankbaarder voor alles wat we gekregen hebben. Als we niet de gids van de beweging zouden hebben gehad, als we niet de woorden van don Giuss hadden kunnen horen en bemediteren — bv. "...het goede gezicht van het Mysterie dat alle dingen maakt..." en verder "... de voorwaarde om ons interesse voor Christus het nuttigst te laten worden is de interesse voor onszelf..." —, als we niet de School van de Gemeenschap gehad zouden hebben en de voortdurende aanwezigheid van de vrienden van de Fraterniteit, dan zouden we bepaalde personen, bepaald leed niet eens hebben kunnen, ja weten te, naderen; zonder de zekerheid dat het Antwoord op hun menselijkheid aanwezig is zouden we het zelfs niet gewaagd hebben onze gemeenschap voor te stellen.
Alleen door het toebehoren aan de beweging en de eenheid onder ons kunnen we thans die eenheid van bewustzijn ervaren die de 'vreemdheid tegenover dingen en personen' verjaagt en kunnen we ons 'volledig toewijden aan realiteiten die ver en vreemd lijken' om 'elk ding met zijn Fundament te verbinden'. Een omhelzing.

Annamaria, Turijn

Het probleem van het ik

Sinds twee jaar maak ik deel uit van een Fraterniteitsgroepje, maar ik moet zeggen dat het al vanaf het begin een grote last voor me was. Bij onze laatste samenkomst ontsnapten me zelfs de woorden: "Gelukkig dat het maar één keer per maand is!" Ik ben alleen maar door gegaan met het bezoeken van de bijeenkomsten om me niet beoordeeld te voelen, om me niet...het zwarte schaap van de gemeenschap te voelen. Ik schreef mijn onbehagen toe aan het feit dat we vanaf het begin al een beetje als los zand waren, zonder een leider en met teveel... kinderen. Maar nu, na het serieus lezen van een tekst van don Giussani, geef ik mij er rekenschap van waar mijn ongenoegen uit voortkomt: ik heb de Fraterniteit altijd opgevat met een pretentie: nl. dat de anderen een affectie moesten hebben voor mij en mijn bestemming; en toen ik die overeenstemming niet vond, werd alles mij tot een last. Maar nu ik Giussani's definitie van Fraterniteit lees — "een vriendschap die zich als ernstige taak stelt om de ander te herinneren aan de aanwezigheid van Christus; en als ik jou herinner aan Hem, dan herinnert dat ook mijzelf aan Hem" — is alles mij duidelijker geworden. Het probleem ben ik.

Gabriella

Volgen en elkaar helpen

Ik wil enkele gebeurtenissen vertellen. In het auditorium van de Santa Cecilia zei don Giussani ons dat het dagelijks leven het grote avontuur is. Hij zei ons dat een moeder omgeven door de muren van haar huis in het dagelijks reilen en zeilen even groot kan zijn als een persoon die regelmatig op de voorpagina van de dagbladen verschijnt. Maar hij voegde eraan toe: het gaat niet automatisch. De prijs die het voorbijgaande ogenblik heeft ligt in zijn relatie met het Oneindige. Dit beantwoordde aan mijn verwachtingen, ook al begreep ik niet hoe dit mogelijk was. Aan het einde van zijn voordracht zei don Giussani dat de School van de Gemeenschap het instrument voor deze vreugde is. Daarom ben ik samen met enkele vrienden begonnen serieus te werken met het boek van de School van de Gemeenschap en met de teksten en artikelen die ons worden aangeraden. Het was als vroeger op school: lezen, begrijpen, herinneren, met de bedoeling dat je deze woorden kan vergelijken met de werkelijkheid om ons heen. Dit werk heeft de relatie met m'n vrienden veranderd: we zijn niet bijelkaar vanwege een affiniteit met elkaars karakters of vanwege onze smaak, maar we zijn bijelkaar om elkaar te helpen deze gebeurtenis te volgen waarmee we ons hebben ingelaten. Dit leidt tot een affectie en opmerkzaamheid onder elkaar die daarvoor onvoorstelbaar waren. Deze opmerkzaamheid voor de personen die naast me staan en het verlangen te worden geholpen hebben bewerkt dat ik enkelen onder ons werkelijke ontdekt heb. Door naar hen te kijken en hen na te volgen wordt de weg eenvoudiger.

Dit jaar is nog iets anders gebeurd. In juli is mijn kleindochter van tien jaar door een auto aangereden en heeft een maand in coma gelegen. Toen ik op weg was naar het ziekenhuis, kwam een zin van don Giussani bij me op: "De moeilijkheden komen ons leven binnen om de relatie met de Bestemming authentieker te maken". Deze zomer heb ik geleerd wat vragen is: aan de Heer vroeg ik het leven van mijn kleindochter, omdat ik op dramatische wijze heb ontdekt dat er een Ander is die ons het leven geeft en dat in standhoudt; aan mijn vrienden vroeg ik hulp voor de dagelijkse besognes en opdat de omstandigheden waarin ik me bevind niet vergeefs voorbijgaan.

Als je vraagt, vindt je iemand die je een antwoord geeft, maar wij moeten ons niet schamen te vragen aan de mensen die naast ons staan.

Dit is voor mij de Fraterniteit van Comunione e Liberazione: een gemeenschap van vrienden die elkaar helpen en ondersteunen in dit avontuur.

Maria, Rome

DE GROOTSTE UITING VAN DE MENS

door RENATO FARINA

"Geen enkele uiting van menselijke gevoelens is groter dan de muziek. Wie niet door een hoornconcert geraakt wordt, kan niet gevoelloos zijn voor een sonate voor pianoforte. Het lijkt het maximum. Maar, wanneer ik de menselijke stem hoor... Ik weet niet of het jullie ook zo vergaat: maar dat is nog groter, ja groter kan niet. Werkelijk, er bestaat geen dienst aan de gemeenschap die vergelijkbaar is met het gezongen lied". Met deze woorden ontvangt Don Giussani een groepje mensen voor wie muziek een belangrijke plaats in hun leven inneemt. Het zijn professoren van het Conservatorium en eenvoudige amateurzangers, maar allen lenen hun adem, stem en hartstocht aan de koren van Comunione e Liberazione.

In dit artikel zetten we, puttend uit onze aantekeningen, de vragen op een rijtje die van alle kanten van de grote tafel op zijn gekomen (we zullen met zo'n dertig personen geweest zijn) en ook de antwoorden of wedervragen van Don Giussani. Wat was de rode draad van ons gesprek? De muziek natuurlijk; of beter: het lied.

Don Giussani herhaalt: "Ja, het lied is de diepste uitdrukking van het menselijk hart. Dit zeg ik niet omdat jullie, minnaars van zang en muziek, hier aanwezig zijn. Wat ik hier zeg, zeg ik altijd".

Een observatie: weinigen zingen tegenwoordig nog, maar toch is er een voortdurend gegons van liedjes om ons heen die wegvluchten uit koptelefoontjes en van alle kanten naar buiten springen. Er is een kolonne van geluid die ons overal volgt en die wij niet zelf kiezen. In de mode zijn de karaoke-bijeenkomsten en de popconcerten. "Maar", onderbreekt don Giussani, "deze liederen en de uitingen van deze fenomenen zouden wel eens het teken kunnen zijn van het onbeschrijflijke verval van een tijdperk. In plaats van een uitdrukking te zijn van een volk wordt het lied een obsessionele, sentimentele herhaling van de somberheid en de grillen van enkele individuen; ook al valt er veel te beluisteren en te herkennen in deze tonen en frasen. Maar het blijft bij splinters. Eenzaam en alleen in het collectief".

Een zekere angst verspreidt zich als zout over de tafel. Heeft vandaag de dag een lied van het volk nog bestaansmogelijkheden? Een professional in de muziek stelt de vraag zo: hoe kan men groeien, hoe kan men missionaris zijn in de muziek?
"Wat vooral helpt vanuit expressief oogpunt, wat iemand laat groeien is het zingen voor de gemeenschap. Ik onderstreep het woordje 'voor'. Op de exercities van de Fraterniteit zingt men niet tegenover, maar voor zestienduizend mensen! Dat is het verschil tussen Vasco Rossi (een Italiaanse rock-star, red.), die wellicht een prima en competente kerel is, en jullie die het koor vormen van deze zestienduizend. Jullie drukken het bewustzijn van deze zestienduizend uit, jullie zijn de stem van een lichaam, van een volk, van een bestemming. Vasco Rossi drukt alleen maar zichzelf uit, ook voor honderduizend mensen en bevestigt in de eenzaamheid en leegte degene die hem niettemin adoreert. Maar wanneer jullie in Rimini op de exercities zingen, dan drukken jullie uit wat in ons leeft, dan zijn jullie en wij één, jullie stem verheft ons en raakt ons als een zuiver geschenk. Daarom is het lied een belangeloze gave, het lied is liefde, het is zuivere liefde. Als ik jullie een raad mag geven: wees niet te veel bezorgd om jullie zelf, om jullie vermogen jezelf uit te drukken. We mogen niet bezorgd zijn waar het het uitdrukken van onszelf betreft, onze zorg is uitdrukking te geven aan het bewustzijn van dit volk. Daarom is het koor, het lied, de nuttigste en meest belangeloze dienst aan de gemeenschap. Als een gemeenschap geen koor heeft, betekent dit dat het geen hartstocht heeft, dat er al iets los is getornd".

Vraag: hoe kan men er zeker van zijn dat men niet zijn eigen persoonlijke expressieve gril volgt?
Antwoord: "De zekerheid vloeit voort uit het feit dat men aan iets toebehoort. Dit is een volkomen natuurlijke zaak. Een kind dat niet de ervaring heeft dat het bij vader en moeder hoort wordt psychopatisch. Men zingt en het lied ontsnapt de borst en de keel en drukt daarbij een bewustzijn uit, als men aan iets toebehoort. Zijn jullie

nooit in een huis geweest waar een jonge, hartelijke moeder woont? Het is onmogelijk dat haar kindje niet neuriet. Het zingt en neuriet harmonieën, (waar het die ook vandaan mag halen): en het is pas vier jaar!
Het is de uitdrukking van de blijdschap en de rust die voortkomt uit het gevoel dat iemand van hem houdt. Het komt van het feit dat men aan iets toebehoort".

Dan waagt iemand het erop: Don Giussani, is dat de reden waarom er in veel groepen van de beweging het zingen op een laag pitje staat?
"Het is een symptoom van ontbinding", zegt Don Giussani kalm. En hij legt verder uit: "Hoe meer men de mond vol heeft van het woord gemeenschap, des te meer is de gemeenschap in ontbinding. Het toebehoren aan de gemeenschap wordt zo vervangen door een affectieve band rond een fascinerende persoonlijkheid. Maar het einde is dat men bijeengehouden wordt door een psychologische band. De echte gemeenschap ontstaat echter uit het deelhebben aan het Zijn, uit een ontologie. Als het niet vanuit het Mysterie komt, dan is het geen gemeenschap. Men dient zich bewust te zijn van de gebeurtenis die hier en nu plaatsvindt. Wat betreft het lied: het is een algemeen gebrek binnen de beweging. Misschien te wijten aan het feit dat de verantwoordelijken te weinig besef hebben van wat de mens is en wat het christendom is. Deze liefdeloosheid tegenover het lied en de muziek is het symptoom van een grote decadentie". Hij lacht en schertst maar niet overmatig: "Omdat ik weet wat de mens is, eis ik het lied". Het is een oude passie van don Giussani. Hij vertelt dat zijn vader in 1932 in de krant keek om te kiezen naar welke feestelijke liturgie hij met zijn zoontje van negen jaar zou gaan. Ze reisden heel Lombardije door om een polyfonische mis te vinden. Het was een tijd van economische crisis, maar toch was de muziek belangrijker dan het brood. En bij Giussani thuis in Desio liet men zondagsavonds een trio of een kwartet komen om Schubert voor te spelen.
Moeten we dus koren vormen en zingen?
Don Giussani: "Men ontroert niemand met woorden. Wie aan iets toebehoort, begint te leren". Op dit punt komt de geschiedenis van het lied in de beweging naar buiten. Het lied is niet enkele jaren na het ontstaan geboren, met Adriana of andere liedjesschrijvers. Het is zelfs niet een minuut na het ontstaan van de beweging geboren. Is het dan misschien hetzelfde als de beweging, zou men kunnen zeggen dat het zijn charisma is?

Giussani vertelt: "Bij de eerste mis van GS, de absoluut eerste mis: daar is het lied van de beweging geboren. We waren samengekomen in de San Gottardo al Palazzo in Milaan. Tien minuten voor de Mis ben ik begonnen hen "Vero amor è Gesù" en "O côr' soave" te leren. Ik maakte gebaren met mijn handen zoals mijn leraar in het seminarie dat deed, ik heb gezongen en zij volgden mij. Vijf minuten voor de eerste Mis van de beweging is het lied van de beweging geboren. Het begin van het lied van de beweging is het begin van de beweging. Er is geen verschil. Waar de beweging geboren wordt, zingt men. Zoals een kind met zijn moeder. Zonder toebehoren kan er ook geen koor zijn. Koren komen niet bijelkaar per decreet, ze ontstaan wanneer de beweging ontstaat: ook vandaag".

En de liedjes die uit GS zelf voortgekomen zijn? "Er zaten werkelijk prachtige liederen bij, al vanaf het begin. Ze werden door allen gezongen. Maar vervolgens zijn deze liedjes jaren lang niet meer gezongen. De liederen van Adriana Mascagni — schitterend — zijn in vergetelheid geraakt. Ook de mooiste van Claudio Chieffo zoals La Guerra, La ballata dell'uomo vecchio en La nuova Auschwitz waren in onbruik geraakt. Maar ik heb gevochten. Als iets authentiek is, moet men het laten voortduren. En deze liedjes hebben een terugkeer beleefd".

Iemand legt de vinger op de wonde: is er dan sprake van een doofheid in de beweging? Don Giussani merkt op: "Er heeft zich een luiheid, een traagheid verspreid... maar vooral een dorheid. Deze dorheid beheerst de samenleving van vandaag. Maar juist met het lied kan men deze droge aarde omspitten! Wij beklagen onszelf en slaan ons op de borst telkens als deze dorheid in ons woont, en terecht. Maar bedenk dat negen op de tien mensen die ons ontmoeten en naar onze samenkomsten komen weggaan met de woorden: "Wat wordt er mooi bij jullie gezongen!" Al de sterkste menselijke gevoelens — het zondebesef, de angst, de barmhartigheid — heeft ons volk veel meer door het lied dan door de lectuur geleerd. Ik heb ze van kindsbeen af geleerd: niet zo zeer door predikingen, maar door de liederen. Zo had de vernieuwing van de Kerk de liederen van Sint Philippus Neri nodig en deze vernieuwing heeft zich door hen geuit.
Giussani sluit af: "Het lied is de meest authentieke uiting van de mens, in zoverre de mens mens is (en dat is hij als hij een toebehoren leeft). Het kind neuriet als moeder in de buurt is. Welnu, waar de beweging opkomt, ook al is het maar in het klein, ook al is het maar een brokstukje, daar wordt gezongen". ■

FILIPPUS NERI: LEVEN EN WERKEN

door ANTONIO SOCCI

We zijn in het jaar 1532. Een jonge Florentijn (hij is zeventien) stapt met vastberaden schreden langs de via Cassia die hem door Toscane naar Rome moet brengen en verder zuidwaarts naar San Germano, het huidige Cassino. Wat hij pas achter zich heeft gelaten, zal waarschijnlijk de hele tijd voor de blauwe ogen van Filippus — want zo is zijn naam — voorbijgetrokken zijn : de gezichten van zijn geliefden in het ouderlijk huis, de heuvels van Fiesole en van San Miniato, bedekt met cypressen en olijfbomen, boven de oevers van de Arno. Maar in zijn hoofd woelen ook heel wat vragen met betrekking tot zijn toekomst.

Een intelligente jongeman zoals hij kon ernaar streven een beroemd kunstenaar te worden, zoals vele van zijn vrienden, door te gaan werken in het atelier van een of andere Toscaanse meester uit die tijd, zoals Michelangelo of Leonardo da Vinci. Of hij kon zijn hartstocht voor de muziek uitleven, of zijn intellectuele nieuwsgierigheid bevredigen door een denker te worden zoals Pico della Mirandola. Of hij kon in zijn vaderstad Florence, die verscheurd werd door conflicten tussen de voorstanders van Savonarola en de Medicis, zoals vele anderen in de politiek stappen en proberen de macht te grijpen. Veel jonge Florentijnen kozen voor het zakenleven. Handelaars en bankiers uit Florence hadden zich zowat overal gevestigd. De jeugdige Filippus is juist op weg naar zijn oom Romolo, die in San Germano een handelszaak heeft opgezet en hulp nodig heeft. Ook Filippus heeft het levensgevoel dat het Florence van die tijd beheerste, ingeademd. De humanistische gedachte, de idee die de renaissance overheerste, streefde in de grond naar succes op menselijk vlak. Succes gold als een ethisch ideaal. Daarentegen kon de humanistische gedachte zich moeilijk verzoenen met verschijnselen als ziekte, lijden, dood of gewoon de onbekwaamheid om "er te komen". Maar is er in deze wereld iets dat sneller voorbijgaat dan succes (evenals gezondheid en jeugd) ? Lorenzo Il Magnifico (de Prachtlievende) zelf gaf dit toe toen hij de jeugd bezong : "Hoe schoon is de jeugd / maar zij vliedt weg / wie gelukkig wil zijn, zij het / want de dag van morgen is onzeker". Filippus Neri laat zich niet door dat humanistisch levensgevoel inpalmen. Het levensgevoel dat achter zijn glimlachende blik, zijn sterk Florentijnse zin voor humor, zijn verlangen naar vrijheid schuilgaat, is van een heel andere aard. Een intuïtie leeft in zijn hart, de intuïtie van een adolescent, maar die niettemin heel krachtig blijkt te zijn; hij heeft haar van zijn diepchristelijke ouders en van de broeders dominicanen van San Marco, waar hij studeerde, meegekregen : de intuïtie namelijk dat het christelijk leven de enige menselijke ervaring is die de moeite loont geleefd te worden; dat Jezus Christus de grote schat van ons leven is, de enige rijkdom die niet vergaat. De persoonlijkheid van Filippus wordt opgebouwd rond deze beslissing om niets te verknoeien, niets van zijn eigen bestaan verloren te laten gaan voor dingen die de moeite niet lonen.

Juist deze intuïtie zal, enkele jaren later, het lied worden van deze kleurrijke gemeenschap die zich rond Filippus geschaard heeft. Tijdens de renaissance zag men niet zelden groepjes jonge mensen door de straten van Rome trekken, na een bezoek aan de Romeinse basilieken, terwijl zij met een triomfantelijke en sarcastische vrolijkheid het vreselijkste vers van de Bijbel zongen : *Vanitas vanitatum et omnia vanitas.* " IJdelheid der ijdelheden / Alles is ijdelheid / Heel de wereld en alles wat erin is / Alles is ijdelheid". En de volgende strofen van het lied luidden : "De gunsten van de wereld / mogen je nog zo hoog verheffen / Wat schiet er over bij je dood? / Alles is ijdelheid. / Al heers je duizend jaar lang / Gezond, gelukkig en zorgeloos/ Wat schiet er over bij je dood ? / Alles is ijdelheid. / Al besteed je al je tijd / Aan feesten, spel en zang / Wat schiet er over bij je dood ? / Alles is ijdelheid". Tot besluit van het lied zong men : "Keer je hart tot de Heer / Geef Hem heel je liefde / Hij zal je nooit ontbreken / Al het andere is ijdelheid".

Maar laten we terugkeren naar de via Cassia waar wij Filippus op weg naar San Germano hebben achtergelaten. Zijn levensroeping staat hem nog niet duidelijk voor de geest. In San Germano aangekomen, helpt hij zijn oom, maar zodra hij wat vrije tijd heeft, trekt hij erop uit. Nachten lang brengt hij door op een heuvel boven de baai van Gaeta, gefascineerd door de aanblik van de zee en de eindeloze sterrenhemel. Heel dikwijls trekt hij naar de Monte Cassino, waar het dagelijkse leven van de benedictijnen hem een voorsmaak geven van de eeuwigheid.

Na een paar weken valt zijn beslissing: hij wil naar Rome gaan om daar, in het hart van de wereld, zijn weg te zoeken. Als Filippus in de eeuwige stad aankomt, zijn daar nog de sporen zichtbaar van de *Sacco di Roma* (Charles de Bourbon), met de vreselijke plunderingen, moordpartijen, verkrachtingen en andere wreedheden die er het gevolg van waren. De bevolking was van vijfenvijftigduizend tot tweeëndertigduizend geslonken. Maar het losbandige leven aan het pauselijk hof en in de adellijke salons gaat alweer zijn gang.

Rome is in die tijd geen grote stad. Zijn bewoonde oppervlakte beslaat ongeveer twee vierkante kilometer. Twee derde van zijn grondgebied, dat door de Aureliaanse muur wordt begrensd, is onbewoond. Het Colosseum, Sint-Jan van Lateranen en Santa Maria Maggiore liggen buiten de stadsmuren. Onder de bevolking telt men ongeveer honderdzestien ambachten. De prostitutie viert hoogtij; zeventien vrouwen op duizend zijn erbij betrokken.

Filippus laat zich door het woelige stadsleven niet afleiden. Hij huurt een kamer bij een Florentijn, Galeotto Del Caccia; de huurprijs en zijn maaltijden betaalt hij door les te geven aan de kinderen van zijn huisbaas. Tegelijkertijd volgt hij colleges aan de universiteit en bij de Augustijnen (filosofie en theologie). Nimmer verzaakt hij aan zijn vrijheid. Hij is een zeer intelligente jongeman, helemaal niet gesloten ten overstaan van zijn vrienden aan de universiteit; zijn vrolijkheid en zijn zin voor humor oogsten veel sympathie, maar hij is wel anders dan de anderen. Duidelijk anders.

Het lijkt alsof hij op zoek is naar een verborgen liefde, alsof hij de gedachtenis ervan in de oude ruïnes van Rome op het spoor wil komen. Nachten en dagen lang brengt hij door in de catacomben op de Via Appia — vooral in die van San Sebastiano — de plaatsen waar de eerste christelijke martelaren vereerd worden; vaak moet hij op zijn hoede zijn voor het gespuis dat zich daar schuilhoudt. Hij vindt een pelgrimstocht uit: Sint-Pieter, Santa Maria Maggiore, Sint-Paulus buiten de Muren, Sint-Jan van Lateranen, kortom de basilieken die de eerste christelijke eeuwen markeren. Het gaat om een praktijk die later voor duizenden Romeinen het bezoek aan de "zeven kerken" zou worden.

Steeds vaker overwint hij zijn afkeer — van nature hecht hij veel waarde aan hygiëne — en begeeft zich naar de stinkende poelen die de hospitalen zijn om er de meest besmettelijke en weerzinwekkende zieken te verzorgen. Waarschijnlijk ontmoet hij in het hospitaal San Giacomo voor het eerst een nogal speciale groep jongeren. Het zijn de eerste volgelingen van Ignatius van Loyola, die hun onbezorgde *dolce vita* aan de Parijse universiteit geruild hebben voor de sociëteit van Jezus, een van de grootste avonturen die de zestiende eeuw heeft voortgebracht. Ignatius van Loyola is in Rome, van waaruit hij, als een generaal, zijn manschappen over de hele planeet leiding geeft. Filippus zal hechte vriendschapsrelaties met hem aanknopen.

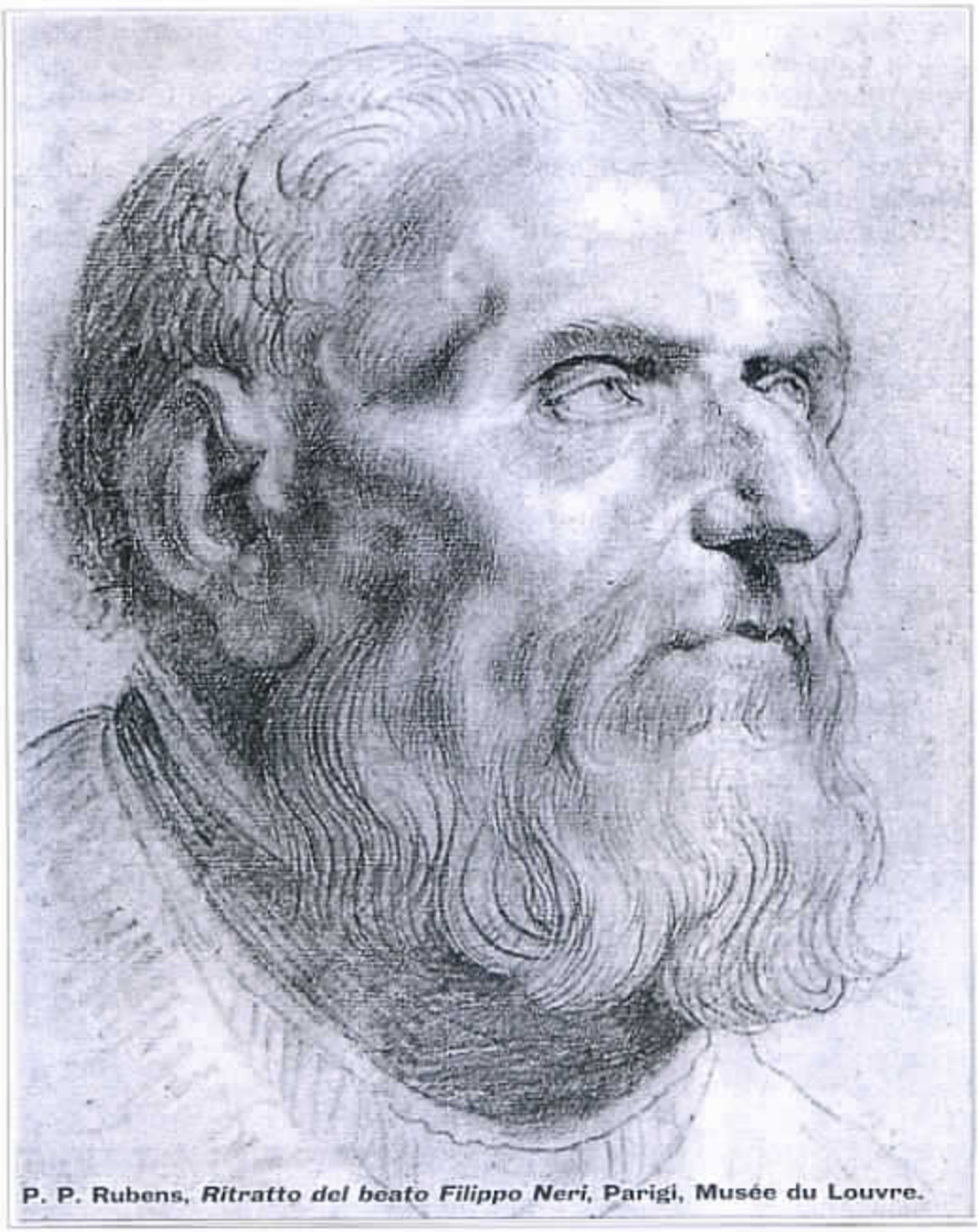
De historici vertellen ons dat de zedeloosheid het toenmalige Rome in haar greep had: losbandige pausen, die nagenoeg allemaal kinderen en kleinkinderen hadden, ondeugden en laagheden alom. Maar paradoxalerwijze vindt men in datzelfde Rome van de zestiende eeuw — die als een donkere periode in de kerkgeschiedenis geldt — een serie uitzonderlijke heiligenfiguren: Ignatius, Franciscus Xaverius, Filippus Neri, Carolus Borromaeus en Camillus de Lellis (en in Spanje, bij voorbeeld, Teresa van Avila, die in hetzelfde jaar als Filippus geboren is). Juist deze indrukwekkende lijst van heiligen doet twijfels rijzen over het zogenaamde duistere karakter van die periode voor de Kerk. Voor christenen is het een teken dat, waar de zonde woekert, de genade mateloos wordt geschonken. Overigens is het wel nogal verwonderlijk vast te stellen, hoe pausen en kardinalen die er zo maar op los leven, toch in staat zijn de heiligheid moeiteloos te herkennen en het *depositum fidei*, de geloofsschat van de Kerk te bewaren.

Vanuit zijn heel clericale standpunt meent Luther dat de Kerk nood heeft aan hervormers, maar zij heeft het meest behoefte aan heiligen, ook in die tijd. Hij meent dat men de clerus moet hervormen, maar de gewone gelovigen verlangen hun eigen persoonlijke leven om te keren. Waar grote menselijke plannen niets uithalen, verandert het contact met de heiligen het leven van alledag. Een grote Engelse schrijver, Gilbert Keith Chesterton, laat zijn romanheld, Father Brown, zeggen : "Het dagelijkse leven is het meest romantische avontuur dat er bestaat, en alleen de avonturier ontdekt het". Alleen de heilige staat ervoor open.

In Rome wandelt Filippus door de

straten, op de marktpleinen, blijft staan voor de uitstalramen van de Florentijnse woekeraars, maakt grappen met de bankiers, vaak jonge arrivisten. Sommigen zijn door zijn houding getroffen. Rond hem, die geen priester is, vormt zich een groepje van een twintigtal personen. Zij komen samen aan de kerk San Girolamo della Carità. Zij gaan "heel vriendschappelijk" met elkaar om, spreken met elkaar over het christelijk geloof, bidden en zingen samen, gaan regelmatig te biechten en te communie (iets wat in die tijd helemaal niet gebruikelijk was). Zo is het allemaal begonnen.

Het heel eenvoudige leven van een groepje vrienden wordt een wolk frisse lucht die zich over de hele stad verspreidt. De praktijk van het "Veertig-urengebed" (een langere tijd van aanbidding vóór het heilig Sacrament) ontstaat in het *Oratorium*, (zoals de gemeenschap die rond Filippus Neri samenkomt van meetaf wordt genoemd). Net zoals het bezoek aan de "zeven kerken", die op den duur duizenden mensen zal aantrekken, en die geen bedevaart is, maar een heel eenvoudige manier om elkaar in blijdschap te ontmoeten. Net zoals de lofzang in de volkstaal, begeleid door luit, gamba, orgel, klarinet en trompet (nagenoeg alle belangrijke componisten van gewijde muziek uit de zestiende eeuw zijn bij het *Oratorium* langs gegaan). Filippus heeft ook veel interesse voor de kerkgeschiedenis, een passie die hij aan zijn vrienden zal doorgeven; op zijn verzoek zal Cesare Baronio

P. P. Rubens, *Ritratto del beato Filippo Neri*, Parigi, Musée du Louvre.

deze taak op zich nemen; hij wordt later kardinaal en geldt als de ware stichter van de kerkhistorie.
Maar tot de meest geliefde lectuur van Filippus en zijn vrienden behoren de brieven die de jezuïeten, met name Franciscus Xaverius, uit het verre Azië naar het moederland zenden. Hun enthousiasme is op een bepaald moment zo groot, dat zij er serieus aan denken allen te zamen naar die missiegebieden te trekken. Filippus wenst evenwel vooraf de raad in te winnen van een oude benedictijnenmonnik, pater Ghettini, die hem antwoordt : "Vertrek niet, jouw India is hier in Rome". Filippus begrijpt nu dat dit zijn bestemming is. En naarmate de jaren voorbijgaan, geraakt hij daar meer en meer van overtuigd : "Blijf in Rome, want wie goed doet in Rome, doet goed aan allen en aan de hele wereld!".
In 1548 stichten Filippus en zijn vrienden een broederschap; zij gaan de zieken in de hospitalen bijstaan en vooral ook de armen die na hun ontslag uit het hospitaal in erbarmelijke omstandigheden terechtkomen. Vervolgens gaan zij zich met de pelgrims bezighouden en, in 1550, ter gelegenheid van het heilig jaar, organiseren zij het onthaal van duizenden pelgrims.
In 1951 laat Filippus, op aanraden van zijn biechtvader, zich tot priester wijden. Hij is zesendertig. Het aantal mensen dat door het *Oratorium* wordt aangetrokken is enorm. Volkslui en edellieden, courtisanes (een soort luxe- prostituées) en mondaine dames, nietsnutten, misdadigers en eenvoudige mensen, priesters en kunstenaars bekeren zich en volgen Filippus. Niet zelden treft men in de Romeinse hospitalen van die tijd kardinalen en prinsen die zich beijveren de bedden van arme zieken schoon te maken.
Het is onmogelijk het klimaat van vreugde en sympathie te beschrijven dat rond Filippus heerst. Hij is een geliefde speelkameraad van de kinderen, hangt geregeld de clown uit. Hij heeft er een hekel aan voor een heilige door te gaan. Waagt iemand het hem als zodanig te behandelen, dan heeft hij er plezier in hem door zijn houding van de wijs te brengen. Dat is zo zijn manier om hinderlijke individuen van zich af te schudden. Zijn passie voor de vrijheid is zo groot, dat hij nooit regels heeft willen vastleggen. De basis van het leven in het *Oratorium* is een blijde fraterniteit, de beurs, de kantine zijn gemeenschappelijk en iedereen is bereid tot alle werk.
Zoals alle heiligen heeft ook Filippus aan de Kerk moeten lijden. Men beticht hem ervan "een sekteleider" te zijn, wel de ergste beschuldiging die men in die tijd kan uitbrengen. Maar dank zij de steun van kardinaal Carolus Borromaeus wordt de situatie opgeklaard. Gregorius XIV probeert hem met alle mogelijke middelen tot het kardinalaat te verheffen. Hij bedankt telkens voor de eer, maar wil wel de rode hoed houden, die hij opzet telkens wanneer hij met zijn vrienden wedijvert in het hardlopen of het hoogspringen. "Ik ben een rare vent, nietwaar? ", pleegt hij aan degenen die zich daarover verbazen, te zeggen.
Geen ellende, geen lijden, geen armoede in Rome die Filippus en de zijnen niet met de inzet van heel hun persoon trachten te lenigen. Het aantal wonderen dat aan hem wordt toegeschreven is onvoorstelbaar groot. Maar Filippus zelf beleeft die wonderen als de meest natuurlijke zaak ter wereld. Als hij eens in 1544 in de catacombe van San Sebastiano aan het bidden is — zo berichten zijn hagiografen — openbaart de Heer Zich aan hem in de vorm van een gloeiende bol die in zijn borst dringt. Fillipus zegt nooit een woord over de wonderbaarlijke verschijnselen die hij meemaakt, hij probeert deze feiten veeleer te verbergen of hij doet de opmerkingen van anderen af met een kwinkslag.
In die tijd duiken in de eeuwige stad talrijke pseudo-mystieken en -zieners op. Filippus koestert altijd een zekere argwaan tegenover hen. Een groot aantal van die gevallen schrijft hij toe aan een ziekelijke toestand van melancholie, aan een of ander hersenletsel of een andere ziekte, of hij speurt niet-orthodoxe bedoelingen erachter. Zelfs tegenover verschijnselen als "bezetenheid" reageert hij nogal sceptisch. Eens brengt een vader zijn dochter bij hem die symptomen van bezetenheid vertoont. Na het meisje geobserveerd te hebben, zegt Fillipus tot haar vader :"Huw je dochter uit, een andere bezetenheid vind ik bij haar niet".
Zijn leven lang zit hij liever in de biechtstoel dan zich met politieke kwesties in te laten. In minstens één geval is hij nochtans op politiek vlak tussen beide gekomen. Wanneer met name Hendrik de IVde van Navarra, die het geloof telkens weer heeft afgezworen, in Frankrijk op de troon komt, kan de paus er maar niet toe beslissen hem opnieuw in de schoot van de Kerk op te nemen. Filippus probeert Clemens VIII op alle mogelijke manieren daartoe te overhalen. Hij gaat zo ver dat hij de biechtvader van de paus vraagt de heilige vader de absolutie te weigeren zolang die zijn raad niet opvolgt. Uiteindelijk geeft de paus toe, en velen zijn van oordeel dat het katholieke Frankrijk door die beslissing aan het afschuwelijke perspectief van een schisma is kunnen ontkomen.
De verbazingwekkende Florentijn die wij als jongeman in Rome hebben zien aankomen, zal een gezegende leeftijd bereiken. Hij sterft in de eeuwige stad op 26 mei 1595, tachtig jaar oud. Hij is in 1615 zalig en in 1662 heilig verklaard. De Kerk gedenkt hem op 26 mei. ■

SERGEJ RACHMANINOV

door VERA DRUFUCA

Door de Russische revolutie werd hij in ballingschap gestuurd, maar hij droeg de aarde waarmee hij zich verbonden voelde en waarvan hij de zoon was met zich mee. De produktie van gewijde muziek, hoogtepunt van zijn creatieve genie.

Hij leefde in de eerste helft van deze eeuw, in een dramatische periode voor Europa, zowel in politiek opzicht (Russische revolutie, de beide wereldoorlogen) als in cultureel opzicht (onzekerheid, twijfel, relativisme, het ontbreken van referentiepunten), hij was een tijdgenoot van Schönberg, die algemeen als de vaandel en belangrijkste stam van de moderne muziek wordt gezien: Sergej Rachmaninov (1873-1943) lijkt tot een andere geschiedenis te behoren. De critici en componisten van zijn tijd beschouwden hem als een pathetische fantast. Volgens hen had hij zijn reputatie en succes te danken aan zijn talent als pianist en vertolker en niet aan zijn composities. Rachmaninov leverde op zijn beurt niet minder malse kritiek. Hij had een zeer negatief oordeel over zijn kritikasters: "Er zijn drie categorieën componisten — schreef hij zijn collega Medtner in 1926 —: zij die populaire muziek componeren, dat wil zeggen 'voor de markt'; zij die met hun muziek de mode volgen, dat wil zeggen de moderne muziek; en tenslotte zij die 'serieuze, zeer serieuze muziek' maken, een categorie waaraan U en ik de eer hebben toe te behoren. De uitgevers geven maar al te graag de werken in de twee eerste categorieën uit, omdat deze gemakkelijk aan de man te brengen zijn. Velen worden weerhouden zich met de laatste categorie bezig te houden, want de verkoop gaat maar heel langzaam. De eerste twee zijn voor de belasting. De laatste is 'voor de ziel'! Maar af en toe is er een uitgever die een minuscuul sprankje hoop voor de toekomst heeft; hij hoopt dan dat in de tijd dat een componist van serieuze muziek zijn honderdste verjaardag gaat vieren, of, beter nog, nadat hij reeds gestorven is, zijn composities in de eerste categorie zullen belanden en populair zullen worden. Maar dat is nooit een echte hoop".

Hoewel Rachmaninov psychologisch heel kwetsbaar was — hij had een depressie die hem voor

Sergei Rachmaninov

een bepaalde tijd tot alcoholist maakte — lijkt zijn muziek evenwel solide en rustig te zijn: onstuimig, krachtig en hartstochtelijk, maar nooit gewelddadig; zoet en melancholisch, maar nooit angstig en wankelend. Het grote verschil met zijn beroemdste tijdgenoten — de zogenaamde 'modernen' die een revolutie in de taal van de muziek hebben bewerkt — zit hem naar mijn mening niet zo zeer in het feit dat Rachmaninov stevig in de traditie verankerd was, maar in het feit dat in hem een vast referentiepunt aanwezig was. En wat zou dit punt dan kunnen zijn, als heel zijn leven, niet alleen psychologisch, zonder zekerheden scheen te zijn en hij tot een man zonder vaderland was geworden? De Russische revolutie dwong hem in feite tot het leven van een balling in de Verenigde Staten.

Het antwoord moet gezocht worden in zijn produktie van gewijde muziek, gekneed door de harmonieën van de Russische volksliederen en door die muziek die expliciet verwijst naar zijn geboorteland, een land dat hij altijd heeft liefgehad, omdat hij er een zoon van was en er zich mee verbonden voelde. Het gaat hier niet om een nostalgisch gevoel dat de ballingen van elk tijdperk overmeestert, maar veeleer om een bewust toebehoren aan zijn volk, niet aan een volk uit het verleden, maar aan levende mensen voortgebracht door een lange en solide traditie. "U heeft gelijk als U beweert dat de Russische volkszang en de liederen van de orthodoxe Kerk het creatieve werk van de Russische componisten hebben beïnvloed", schreef hij in 1935 in een brief aan Yasser. De bijzonder rijke melodische aanleg van Rachmaninov, fijngevoelig en geniaal, zeer oorspronkelijk maar in zekere zin ook weer vertrouwd, komt geheel voort uit deze intiem geleefde traditie.

Verder vertrouwde hij Yasser ook toe: "Het eerste thema van mijn derde pianoconcert is niet ontleend aan de volkszang of aan de bronnen van de Kerk. Het is eenvoudigweg 'op zichzelf' geschreven. Jullie zullen dit waarschijnlijk toeschrijven aan het 'onbewuste'! Als ik ooit een project in mijn hoofd heb gehad tijdens het componeren van dit thema, dan was het wel dat ik dacht aan het geluid. Ik wilde de melodie op piano 'zingen' zoals een zangeres ze zou zingen en ik heb een aangepaste orkestbegeleiding gezocht, of tenminste een die dit lied niet zou doen stikken. Dat is alles!" En hij voegde eraan toe: "Ik had dus niet de bedoeling om in dit thema een volkskarakter of een liturgisch karakter te gieten... Tegelijkertijd geef ik me er rekenschap van dat dit thema zonder dat ik het wilde een volks- of ritueel karakter heeft aangenomen".

Vooral de produktie van gewijde muziek — de Vespers, de Liturgie van Sint Chrysostomos — die in de schoot van de liturgische muziek ligt en tevens de volkstraditie oppakt, wordt een korale expressie van een volk waarin de vitaliteit en de menselijke ontroering ontvouwd worden, gehoorzaam aan de regels van de gewijde orthodoxe muziek, in de horizon van een tijd die gericht is op een dimensie die niet aan de mens toebehoort, maar als het ware voor het Mysterie staat. De teksten worden door Rachmaninov behandeld met een diep respect: een teken van het bewustzijn dat de Kerk alles omvat en de mens in al zijn aspecten omhelst. Dit respect wordt goed verwoord in een zin van de Liturgie: "Heer open mijn lippen en mijn mond zal Uw lof verkondigen". ■

Rachmaninov, *Piano concertos 2 & 3*, Vladimir Ashkenazy, Ovation, DECCA, 1992.

Rachmaninov, *Vespers*, Bulgarian National Choir 'Svetoslav Obretenov' o.l.v. Georgi Robev, vol. 16 in de serie Musica Sacra, Vanguard Classics, 1995.

OOSTAKKER, 7 APRIL 1875

door ALBERTO SAVORANO

Het uitzonderlijke avontuur van Pieter De Rudder. Een verpletterd been, een medische behandeling die niets uithaalt, een jarenlange lijdensweg. En dan opeens een onverwachte wending. Een feit dat door zijn aard naar een Ander verwijst, alle vooroordelen ten spijt. Wie het verhaal heeft horen vertellen, zal het "wonder" niet meer los kunnen denken van de geschiedenis van deze Vlaamse landarbeider.

Jabbeke, een dorpje in Oost-Vlaanderen, in 1867. Op weg naar zijn werk ziet Pieter De Rudder, landarbeider in dienst van burggraaf du Bus de Gisignies, twee houthakkers vruchteloos proberen een omgevallen boom te verplaatsen die op andermans eigendom terecht gekomen was. Hij biedt hun zijn diensten aan. Maar bij het uitvoeren van de manoeuvre valt de boom om en verbrijzelt het linkerbeen van De Rudder. Hij is vierenveertig.

Dokter Affenaer die onmiddellijk wordt geroepen, stelt een open fractuur van scheenbeen en kuitbeen vast, juist onder de knie. Tussen de gebroken uiteinden van de beenderen bevindt zich een opening van enkele centimeters, te veel om weer aan elkaar te kunnen groeien. Omdat de behandeling niets oplevert en er gangreen aan de voet en onder de knie ontstaat, raadpleegt de dokter enkele collega's. Allen zijn het erover eens dat er geen uitzicht op genezing is en dat een onmiddellijke amputatie van het aangetaste been zich opdringt. De Rudder wil daar niets van horen. Een jaar lang moet hij het bed houden ten prooi aan vreselijke pijnen. Alleen met behulp van twee krukken kan hij zich moeizaam in huis voortslepen. Tweemaal per dag reinigt hij de wonde en verbindt zijn been, zonder dat er enige beterschap optreedt.

Acht jaar na het ongeluk met de boom is de toestand van Pieter De

Peter de Rudder

Rudder nog even uitzichtloos; bij afwezigheid van verbindend spierweefsel slingert zijn been bij de minste beweging als een vod heen en weer. Met een overvloed aan details beschrijven de getuigen uit die tijd hoe slecht de man eraan toe is. Zo dokter Van Hoestenberghe : "Pieter had een wonde aan het bovenste gedeelte van het been, waarin de uiteinden van de twee beenderen te zien waren, drie centimeter van elkaar. Er was niet het minste teken van herstel te bespeuren. De man had veel pijn; al acht jaar sleepte dit aan". Een andere arts, Dr. Verriest, komt tot dezelfde conclusie; hij wil de ongelukkige dringend in het ziekenhuis van Brugge laten opnemen om zijn been te laten amputeren, maar weer weigert De Rudder categorisch. We zijn in de lente van 1875. Wat doen ?

Naar Oostakker

Sinds enkele jaren is er, niet ver van Gent, in Oostakker, een bedevaartsoord ter ere van O.-L.Vrouw. Er staat daar een grot met een Mariabeeld, een trouwe repliek van het genadebeeld van Lourdes. Veel mensen uit Vlaanderen komen daar bidden. De Rudder besluit erheen te gaan om zijn genezing af te smeken. Met de toestemming van zijn werkgever, vertrekt hij op 7 april, acht jaar en twee maanden na zijn ongeluk. Met de trein tot Gent en dan heel moeizaam met paardentram en koets naar Oostakker, waarbij koetsier en medereizigers hem onheuse opmerkingen naar het hoofd slingeren omdat etter en bloed uit de wonde de vloer van het rijtuig besmeuren. Uiteindelijk bereikt hij de grot, strompelend op zijn krukken, met behulp van zijn vrouw die met hem meegekomen is. Veel pelgrims stoten in het voorbijgaan tegen zijn gewonde been en bezorgen hem onbeschrijfelijke pijnen. Steunend op de arm van zijn vrouw, gaat hij tot tweemal toe rond de grot. Tijdens een derde ommegang voelt hij zich niet goed. Met veel moeite sleept men hem naar een bank voor de ingang van de grot. De Rudder : "Ik begon te bidden". En eensklaps, acht jaar bedlegerigheid en gebrekkigheid vergetend, springt hij op en begint zonder krukken tussen de

"Men kan het wonder definieren als een gebeuren, dus als een feit dat men kan ervaren, door middel waarvan God de mens dwingt aandacht te schenken aan Hem, aan de waarden waarin Hij hem wil laten delen; -door middel waarvan God de mens terugroept opdat deze zich bewust wordt van Zijn Werkelijkheid. Het is dus een middel waardoor God zijn Aanwezigheid op een tastbare wijze kenbaar maakt.
In dat opzicht is alles een wonder: wij merken het niet omdat wij om zo te zeggen leven buiten het oorspronkelijke weefsel dat ons maakt, omdat we geneigd zijn onszelf van de oorspronkelijke band met de objectieve werkelijkheid los te maken; zo beweren we een kritische houding aan te nemen, terwijl het niets anders is dan schraalheid.
Hoe levendiger en intenser een mens zich bewust is van zijn verbondenheid met de Ander die hem ieder ogenblik schept, des te meer wordt alles voor hem tot een wonder. (.....)
Er zijn speciale momenten waarop God, op een uitzonderlijke wijze, het individu uitnodigt om acht te slaan op zijn aanwezigheid, om zijn eigen verstrooidheid te overwinnen. Hier gaat het om een wonder in meer strikte zin: als een bijzonder accent van de gebeurtenissen dat dwingend naar God verwijst."

(Luigi Giussani, 'Perché la Chiesa?', deel 2, 'Het werkzame teken van het goddelijke in de geschiedenis')

andere pelgrims te lopen, om ten slotte voor het beeld van O.-L.-Vrouw te gaan knielen. Zijn vrouw roept hem achterna : "Wat doe je?", en valt van emotie in zwijm.
Het been is niet meer opgezwollen, de wonde onder de knie geheeld, de twee gebroken beenderen zijn mooi aaneengegroeid, rechter- en linkerbeen weer even lang. De Rudder loopt heel normaal nog drie keer rond de grot en spoedt zich dan met zijn vrouw naar het voertuig dat hem weer naar Gent moet brengen.
In zijn dorp Jabbeke komt iedereen naar de wonderbaar genezen dorpsgenoot kijken. De pastoor, de burgemeester, zijn werkgever, burggraaf du Bus de Gisignies, en andere vooraanstaande lieden leggen volgende verklaring af : "Wij, ondergetekenden, parochianen van Jabbeke, verklaren dat het scheenbeen van Petrus Jakobus De Rudder, geboren en wonend alhier, 52 jaar oud, door een omgevallen boom op 16 februari 1857 zodanig gebroken werd, dat hij, nadat men alle medische middelen vergeefs had toegepast, door alle geneesheren en door allen die hem kenden als ongeneeslijk beschouwd werd. Ten einde raad heeft hij zijn toevlucht genomen tot O.-L.-Vrouw van Lourdes, die in Oostakker wordt vereerd, en is volkomen genezen zonder krukken naar huis gekomen; zodat hij nu, zoals vóór zijn ongeluk, tot alle werk bekwaam is. Wij verklaren dat deze plotse en wonderbare genezing plaatsvond op 7 april 1875". Burggraaf du Bus geloofde niet in wonderen.

Ik zie en geloof!

Dokter Affenaer, die De Rudder het eerst had verzorgd, en hem de dag na zijn genezing onderzoekt : "Ik moet bekennen dat je volkomen genezen bent; je been is helemaal hersteld. Het ziet eruit als dat van een kind, niet als dat van iemand die het gebroken heeft. In de helft van de gevallen kan de patiënt nooit meer lopen, maar wat de dokters niet vermogen, dat kan Maria bewerken. Wie zo'n wonder voor zijn ogen ziet gebeuren, wordt van ongelovig gelovig".
Dokter Van Hoestenberghe gelooft er eerst niet in, maar twee dagen na de feiten besluit hij toch De Rudder te gaan opzoeken. Hij vindt hem spittend in zijn tuin. Zij gaan het huis binnen en daar springt Pieter rond om te tonen dat hij weer helemaal gezond is. Bij nader onderzoek vindt de arts twee littekens, een groot onder de linkerknie en een klein aan de voet, het ondubbelzinnig bewijs van de herstelde breuk. Voor hem is dit het teken dat God tussenbeide is gekomen. Hij ziet en gelooft. En bekeert zich. Aan Professor Boissarie schrijft hij: "Geachte Heer, ik ben ongelovig geweest zoals u, maar de wonderbare genezing van De Rudder heeft mijn ogen, die tot dan toe gesloten waren voor het licht, geopend. Af en toe ben ik weer gaan twijfelen, maar ik heb mij op de studie van de christelijke godsdienst en op het gebed toegelegd. Welnu, op mijn woord van eer verklaar ik dat ik thans niet de minste twijfel meer koester; ik geloof vast en voeg eraan toe dat ik met het geloof het geluk heb weergevonden en een innerlijke rust die ik vroeger nooit heb gekend". Er gebeuren daarna nog veel bekeringen, waaronder die van de koetsier van de Gentse paardentram, die De Rudder tegen zijn zin de dag van zijn genezing vervoerde.
Pieter De Rudder sterft op 22

maart 1898 aan een longontsteking. Het jaar daarop krijgt Van Hoestenberghe de toestemming om het stoffelijk overschot te ontgraven. Als uitslag van de autopsie noteert de bekeerde dokter : "Hoewel een beenfragment uit het zieke lidmaat werd verwijderd, zijn de twee benen even lang". En Bertrin concludeert : "De onzichtbare chirurg, die tussenbeide heeft willen komen, heeft in één ogenblik bewerkt wat anderen door jarenlange inspanningen niet hadden kunnen bereiken, en Hij heeft het op een verbluffende wijze gedaan. Maar tegelijkerheid heeft Hij, opdat niemand zijn werk zou kunnen miskennen, een spoor van de fractuur achtergelaten, als een onmiskenbaar bewijs van het goddelijk ingrijpen". Stel je voor dat De Rudder een auto zou geweest zijn en dat de ingenieur die hem uitgevonden had, present was; als ontwerper ervan zou deze ingenieur onmiddellijk een rendement van 100% uit die wagen gehaald hebben, terwijl anderen — gesteld dat zij hem konden bedienen — maximaal 2 à 3% van zijn capaciteit zouden hebben benut.

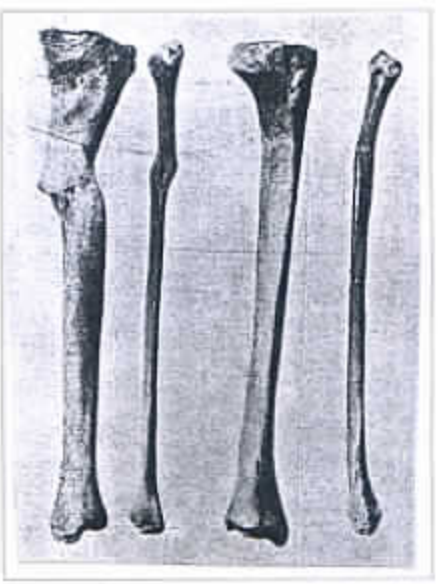
Op 21 oktober 1901 schreven meer dan 100 artsen van de medische vereniging Sint-Lucas in Parijs, na het geval onderzocht te hebben : "De volledige aaneenhechting van de beenderen die de autopsie toont, kan onmogelijk in één ogenblik langs louter natuurlijke weg zijn gebeurd : wat de talrijke ooggetuigen, die de zieke juist voor zijn genezing hebben gezien, verklaren, volstaat om de blijvende aanwezigheid van de fractuur te staven; bijgevolg moet deze onverwachte genezing beschouwd worden als een feit van bovennatuurlijke, dit wil zeggen van miraculeuze aard.

De kracht der vooroordelen

Agostino Gemelli, een veelbelovende jonge Italiaanse arts — hij zou de katholieke Universiteit van Milaan stichten — legde het geval tijdens een debat van de Milanese Gezondheidsraad in 1910 (het stenografisch verslag van dit debat is datzelfde jaar gepubliceerd door de "Libreria Editrice Fiorentina"). Padre Gemelli noteert onder andere: "Het klinisch onderzoek heeft in de eerste plaats bewezen dat de genezing plaatsvond zonder dat het been korter werd. Later heeft het anatomisch onderzoek dit resultaat bevestigd door aan te tonen dat het verwijderde beenfragment zich opnieuw had gevormd, zodat het been niet korter was geworden. Welnu, wij weten allen heel goed dat men nooit een volledige genezing heeft geconstateerd in die omstandigheden, zonder verkorting van het been en met volledig herstel van de functies van een gewricht dat buiten werking was gesteld". En Gemelli trok uit dit onderzoek volgende conclusies : "1) De resultaten van talrijke medische onderzoekingen bevestigen dat de genezing van Pieter De Rudder werkelijk gebeurd is op een wijze die niet strookt met de ons bekende natuurwetten. 2) De overvloed aan beschikbare documentatie laat niet toe dit feit te loochenen. 3) Er kan geen sprake zijn van vervalsing of van illusie". Geen enkele wetenschappelijke hypothese was in staat te verklaren wat er met het been van Pieter De Rudder was voorgevallen. Bijgevolg kon men alleen het bestaan van een hogere, niet-wetenschappelijke oorzaak veronderstellen.

Tijdens het debat dat daags na de uiteenzetting van Gemelli, op 11 januari 1910, plaatsvond, werd de jonge arts ter verantwoording geroepen wegens zijn "propaganda" voor Lourdes. Edoardo Bonardi, grote deskundige inzake sociale geneeskunde, deed het goed gedocumenteerde verslag van padre Gemelli af met de woorden : "Het spijt mij, padre, maar als een vierdejaars-student geneeskunde de diagnose zou stellen die u komt formuleren, zou hij bij geen enkele professor genade vinden". Waarom was de wetenschappelijke wereld van die tijd zo sceptisch? Het ging toch om een feit? "Over de wetenschappelijke kwestie — zou Gemelli schrijven — is er geen twijfel mogelijk. De genezing is onverklaarbaar uit wetenschappijk oogpunt. Het enige feit waarover men nog zou kunnen discussiëren, betreft het historische moment, met name de realiteit van het feit. Daaruit volgt dat het hier, logischerwijze, niet meer gaat om een medische aangelegenheid, maar om een historische kwestie die door een historicus moet worden bestudeerd met de hem eigen onderzoeksmethodes".

Voor de Milanese artsen evenwel was dit uitzonderlijke gebeuren, dat door zes enquêtes en tal van getuigenissen gestaafd was, onmogelijk. Het kon niet tot de mogelijkheden behoren. Maar het feit is daar, sterker dan alle vooroordelen, en het verplicht ons aan iets Anders te denken : Pieter De Rudder, een Vlaamse landarbeider wiens verbrijzelde been niet kon genezen, werd op een onverklaarbare wijze weer gezond, tijdens een bedevaart naar Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes-Oostakker. ■

De benen van Peter de Rudder

VAN DE AARDE NAAR DE VOLKEREN

Een bijzondere archeologische tentoonstelling in Rimini is dit jaar gewijd aan de verspreiding van het christendom tijdens de eerste eeuwen. Op deze expositie, die van 31 maart tot 1 september te zien is en die uit meer dan 350 stukken bestaat, wordt een uitzonderlijk getuigenis gegeven van de historiciteit van de christelijke Gebeurtenis.

De tentoonstelling is georganiseerd door de 'Meeting voor de vriendschap onder de volkeren' in samenwerking met verschillende wetenschappelijke instellingen en musea. Met de titel 'Van de aarde naar de volkeren' wordt verwezen naar de twee gezichtspunten vanwaaruit de oorsprong en de eerste eeuwen van het christendom beschouwd worden.

'Van de aarde', omdat God voor de mensen een aanwezigheid geworden is door middel van een menselijke werkelijkheid, die verweven was met een bepaalde omgeving, in overeenstemming met de levensomstandigheden van de mensen en de historische voorwaarden van de tijd, waarin Hij zich wilde tonen. Het christelijk geloof is gebonden aan een stuk van de aarde. Vanuit dit stuk aarde heeft het christendom zich verspreid over de levensomstandigheden en talen van de volkeren. De tentoonstelling documenteert de historiciteit van het christelijke Feit, het binnentreden in het menselijke leven van het Geheim dat Vlees geworden is op een nauwkeurig omschreven punt in tijd en ruimte.

'Naar de volkeren', omdat de christelijke Gebeurtenis, die op bijna onmerkbare wijze in de wereld binnengetreden is — zoals een zaadje in de aarde valt —, de levensomstandigheden van de mensen van alle tijden doordrongen heeft. Ze heeft een ononderbroken menselijke stroom voortgebracht, die na tweeduizend jaar als ervaarbare werkelijkheid aanwezig blijft. De kracht van een nieuw leven heeft zich vanuit Palestina door ontmoetingen met andere volkeren en culturen uitgebreid tot aan de uiteinden der aarde.

In een brief van een anonieme christen uit de 2e eeuw aan een heiden, Diogenes genaamd, wordt ons een buitengewoon verhelderende en zeer actuele beschrijving gegeven van wat het betekent christen te zijn in een wereld die niet christelijk is. En in deze brief komt de volgende passage voor, die een ontroerende sleutel vormt bij het beschouwen van de tentoonstelling 'Van de aarde naar de volkeren'.

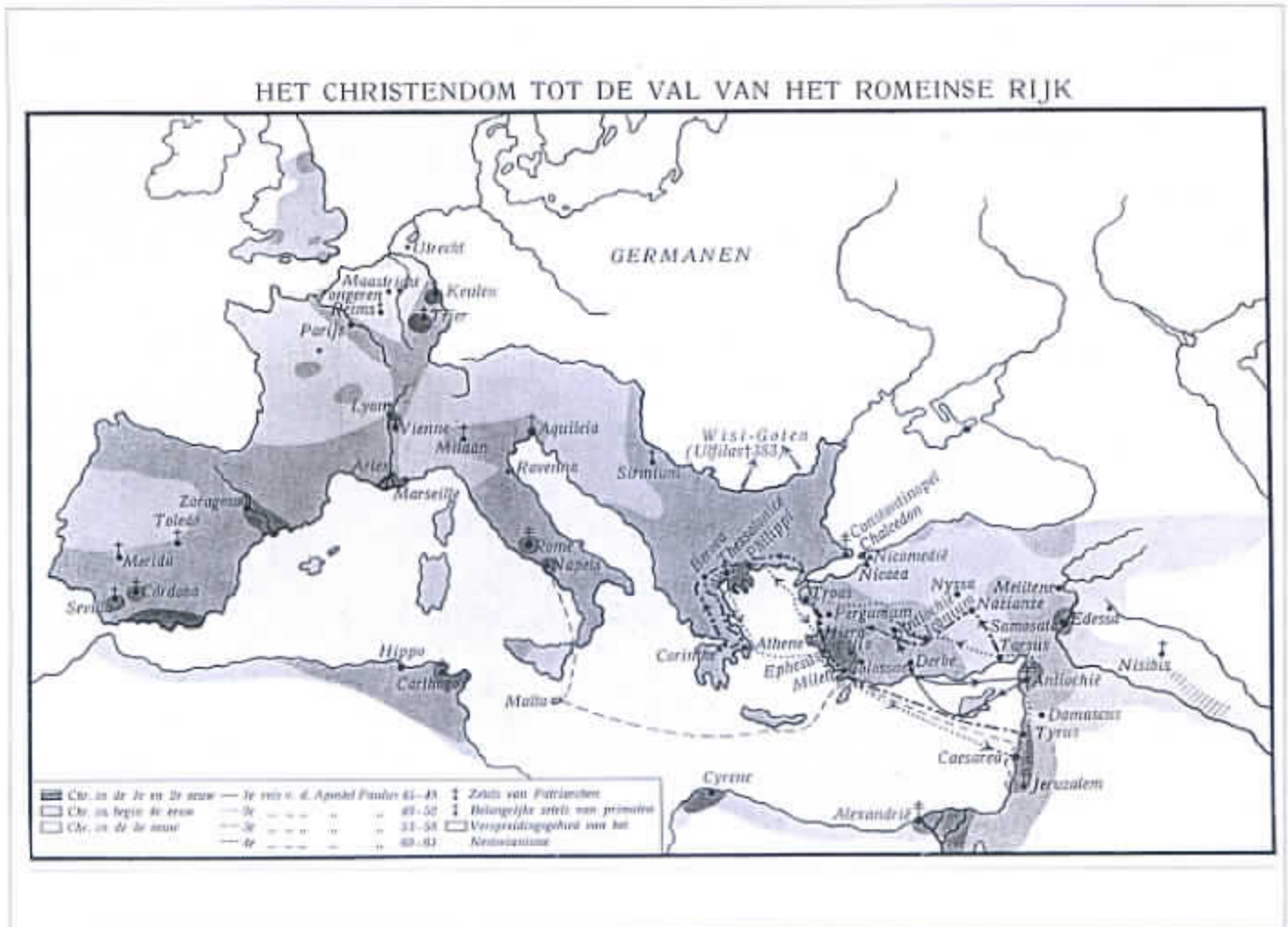
"De christenen onderscheiden zich niet van andere mensen, noch door een territorium, noch door hun taal, noch door hun kleding. Zij wonen niet in een eigen stad, gebruiken geen bijzonder taaltje, noch leiden zij een apart soort leven. Hun leer is niet de verworvenheid van de onrustige geest van menselijke onderzoekers, noch belijden zij, zoals anderen doen, een menselijk filosofisch systeem. Wonend in Griekse of barbaarse steden, alnaargelang hun afkomst, en zich aanpassend aan de gebruiken van het land op het gebied van kleding, voeding en alle overige aspecten van het leven, geven zij een voorbeeld van een wonderbaarlijke sociale levensstijl, die, naar de bekentenis van allen, ongelofelijk is. Zij wonen in hun respectievelijke vaderland, maar als een vreemd volk; zij vervullen al hun plichten als burgers en dragen alle lasten als vreemdelingen. Elk vreemd land is hun vaderland en elk vaderland is voor hen een vreemd land. (....) Zij brengen hun leven door in de wereld, maar zijn bewoners van de hemel. Zij gehoorzamen de geldende wetten, maar door hun levenswijze overtreffen zij de wetten. (...) Kortom, de christenen zijn voor de wereld wat de ziel is voor het lichaam".

De expositie, die naar het idee van de Duitse papyroloog Carsten Peter Thiede is opgezet, wil het hier beschreven leven van de eerste christenen in beeld brengen. Een documentatie van de verspreiding van de christelijke gemeenschap van het Middellandse Zee-

gebied tot in Engeland, vanaf het ontstaan tot de 4e eeuw. In vier afdelingen zullen vraagstukken behandeld worden die vandaag opnieuw onder de aandacht zijn gekomen door nieuwe ontdekkingen en hernieuwde aandacht van de wetenschappelijke wereld rond het thema van de historiciteit van het christendom. Daarnaast zijn er twee 'verdiepingsthema's', die van groot belang zijn vanwege de absolute nieuwheid van de studies waarvan ze de conclusies laten zien en de uitzonderlijkheid van de archeologische vondsten.

1. Palestina in de tijd van Jezus.
Deze afdeling toont stukken uit het land van Jezus gedurende de nieuwtestamentische tijd. De inscripties op de Tempelberg, de inscriptie van Pontius Pilatus, de munten die tijdens Jezus' leven in omloop waren en in de evangeliën genoemd worden. Het beeld van het jodendom in de nieuwtestamentische tijd is zeer complex doordat het gekenmerkt wordt door het bestaan van veel confessionele en culturele stromingen. Naast de Samaritanen, die eerder als een afsplitsing dan als een groep binnen het oude joodse volk gezien moeten worden, moeten genoemd worden: de Farizeeërs en hun tegenstanders, de Sadduceërs. Tenslotte is er nog een gemeenschap die we hebben leren kennen door de opzienbarende vondsten van bijbelteksten, de beroemde 'rollen van de Dode Zee', 'van Qumran' of 'uit de Joodse woestijn', die op avontuurlijke wijze gevonden werden in grotten bij de Dode Zee en in aangrenzende gebieden. Deze bijbelfragmenten stammen uit verscheidene perioden, van het einde van de 2e eeuw voor Chr. tot 70 na Chr. en 135 na Chr., de jaren waarin Jeruzalem verwoest werd.

2. De evangeliseringsreizen.
Als men de aanwijzingen volgt die het nieuwe Testament biedt, kan men de christelijke gemeenschappen tussen Jeruzalem en Rome onderscheiden: degene die Paulus in klein-Azië en Griekenland vestigde, die uit de Apokalyps, die gekenmerkt werden door de leer van Johannes, en de Kerken van Rome, waarover de brief van Paulus aan de Romeinen doet vermoeden dat in de hoofdstad van het rijk reeds een gemeenschap vaste voet aan de grond gekregen had. Andere bronnen vullen deze gegevens aan. Eusebius van Caesarea meldt dat de apostelen de bewoonde wereld verdeeld hadden in evangeliserings-gebieden, die ze vervolgens bezochten. Dit alles getuigt vanaf het allereerste begin

dat de apostelen zich bewust waren van de algemene geldigheid van het christelijke Feit als nieuwheid voor ieder mens.

3. De christelijke gemeenschappen in de 2e en 3e eeuw.

De christelijke verkondiging richt zich op een veelvoud van volkeren en religieuze voorstellingen die onderling veel verschillen vertoonden. Er zijn aanwijzingen voor het voorkomen van synkretisme tussen verschillende stromingen, dat wil zeggen voor het samensmelten van onderscheiden elementen. Het christendom brak daar door met de kracht van een radicale andersoortigheid. Het stootte op onbegrip en misverstanden maar oefende niettemin een onherroepelijke aantrekkingskracht uit op de heilsverwachtingen van de volkeren.

Het oer-christendom verwezenlijkte zodoende een bewonderenswaardige oecumenische eenwording van onderscheiden culturen, hoewel het op de eerste plaats wees op de onvervangbaarheid en het unieke karakter van de christelijke Gebeurtenis.

4. De tekens van de aanwezigheid en van het leven van de christenen.

De christelijke gemeenschappen neigen ertoe de meest onderscheiden en alledaagse terreinen van het leven in nieuwe vorm te gieten, waarbij ze enerzijds de middelen die de klassieke cultuur hen bood, op waarde weten te schatten, maar anderzijds onverkort de trekken van hun eigen identiteit tonen en zo het bewijs leveren voor een nieuwe scheppingskracht. Deze afdeling toont een suggestieve doorsnee van het leven der christenen in de eerste eeuwen en presenteert daarbij enkele hoofdlijnen: a. het samenleven van de culturen; b. de symbolische en beeldende uitdrukking van het geloof; c. het leven uit het geloof, de liturgie en het gebed; d. de spiritualiteit van het martelaarschap; e. het privéleven (beroep, dagelijks leven); f. het leven in het aangezicht van de dood.

Verdiepingsthema's

Naast de reconstructie van het graf van Petrus in het Vaticaan — met de lagen die zich in de loop der eeuwen opgehoopt hebben — zijn de beide verdiepingsthema's van buitengewoon belang.

Het eerste met de titel 'Het graf van Christus' biedt een veranschouwelijking van de conclusies van enkele recente onderzoeken rond een onderwerp dat onder archeologen steeds omstreden was.

Het tweede betreft 'De schriftelijke overlevering'. De absolute nieuwheid van deze afdeling bestaat vooral hieruit dat de oudste getuigenissen van de geschriften van het Nieuwe Testament nooit eerder bij elkaar in de openbaarheid gebracht zijn. Bijzondere aandacht verdienen in dit verband, naast de papyri van Oxyrinchus en de papyrus no.29 van de Bodleian Library van Oxford (met een fragment van de Handelingen der apostelen), de fragmenten van het Mattheusevangelie uit het Magdalen College of Oxford, die Thiede onlangs gedateerd heeft op vóór het jaar 70 na Chr. Verder werd voor de eerste keer toestemming gegeven om alle fragmenten in het Grieks uit grot no.7 van Qumran buiten Israël tentoon te stellen. Hieronder bevindt zich het inmiddels beroemde fragment 7Q5, dat pater O'Callaghan als Mk.6,52-53 geïdentificeerd heeft.

De tentoonstelling is tot stand gekomen in samenwerking met meer dan dertig wetenschappelijke instellingen en musea uit de hele wereld. Wetenschappelijke ondersteuning leverde onder meer de door haar ontdekkingen van het graf van Petrus in de St-Pieter vermaarde archeologe Margherita Guarducci.

Deze belangrijke tentoonstelling sluit naadloos aan bij het thema dat voor de 17e Meeting in Rimini gekozen is: "Si levò un vento impetuosa da est e, sicuri della loro guida, navigarono sino ai confini della terra" (Er stak een hevige wind op uit het oosten en, zeker van hun gids, zetten zij koers naar de uiteinden der aarde). ■

BINNENLEIDEN IN DE GEHELE WERKELIJKHEID

door LUIGI GIUSSANI

Dit schooljaar heeft Comunione e Liberazione een 'pamflet' naar alle middelbare scholen van Italië gestuurd. De tekst is een deel van de inleiding van het boek 'Il Rischio Educativo' (Het risico van de opvoeding) geschreven door Luigi Giussani. Het onderwerp dat hierin aangesneden wordt is een probleem dat fundamenteel is voor het voortbestaan van een maatschappij: de opvoeding. De vraag waarin een ware opvoeding bestaat wordt met aandrang gesteld en beantwoord. Het pamflet is een poging een nationale discussie op gang te brengen over een zaak van levensbelang.

De crisis in de moderne samenleving en de bedenkelijke ideologische projecten in het onderwijsveld zijn niet een specifiek Italiaans probleem, maar een Europees en dus ook een Nederlands.

De grondidee achter een opvoeding die zich tot jongeren richt bestaat erin dat zich door deze jongeren de maatschappij vernieuwt. Daarom is het belangrijkste probleem van de maatschappij de opvoeding van de jeugd (en dit is precies het tegendeel van wat tegenwoordig het geval is).

Het hoofdthema van alles wat wij zeggen is steeds de opvoeding: hoe moeten we elkaar opvoeden? Waarin bestaat en hoe ontwikkelt zich een opvoeding? En wel een *ware opvoeding*, dat wil zeggen een opvoeding die overeenstemt met het menselijke. Het gaat dus om de *opvoeding van het menselijke* in ons, van wat oorspronkelijk in ons is en wat in ieder van ons een andere gestalte aanneemt, ook al is het hart in wezen en in de grond van de zaak altijd hetzelfde. In feite is binnen de vele verschillende uitingen, culturen en gewoonten die er zijn het hart van de mens altijd *één*: mijn hart is jouw hart, het is hetzelfde hart als van iemand die ver weg van ons leeft, in een ander land of op een ander continent.

Het eerste waarvoor een ware en adequate opvoeding moet zorgdragen is *het opvoeden van het hart van de mens zoals God het heeft gemaakt*. De moraal is niets anders dan het voortzetten van de houding, waarin God de mens ten overstaan van alle dingen en in de relatie met deze dingen oorspronkelijk schept.

Van de vele zaken die men over de opvoeding moet zeggen, gaan ons vooral de volgende drie ter harte:

1. Wil men opvoeden dan moet men *het verleden adequaat aanbieden*. Zonder dit aanbod van het verleden, zonder de kennis van het verleden en van de traditie, groeit de jongere op als theoreticus of scepticus. Als de jongeren niet één bepaalde werkhypothese wordt aangeboden, waaraan voorrang wordt verleend boven alle andere hypothesen, dan zal de jongere er zelf een ontwerpen, en wel op theoretische wijze, ofwel hij wordt sceptisch; dit laatste is nog veel gemakkelijker, omdat hij zich niet eens de moeite hoeft te doen zijn eigen ontwerp trouw te blijven. In het boek *Realtà e giovinezza. La sfida* (Werkelijkheid en jeugd. De uitdaging) heb ik geschreven: "De bewust aangenomen traditie biedt een totaal-zicht op de werkelijkheid, een zin-hypothese, een beeld van de bestemming". Men gaat de wereld binnen met een beeld van de eigen bestemming, met een zin-hypothese die nog niet in boeken geformuleerd is. Het is het hart, waarover we hierboven spraken. En verder staat er: "De traditie is als het ware een werkhypothese waarmee de natuur de mens in confrontatie met alle dingen plaatst".

II. Tweede noodzaak: het verleden kan de jongeren alleen dan worden voorgesteld, als zij *in een geleefde actuele situatie*, in een geleefd hier-en-nu, wordt aangeboden, die de overeenstemming met de behoeften van het hart onderstreept. Met andere woorden: in een geleefde actuele situatie die in staat is de redenen van het eigen bestaan te geven. Alleen dit kan de traditie, d.w.z. het verleden, voorstellen en heeft ook het recht en de plicht om dit te doen. Maar als dit verleden niet te voorschijn komt, als het niet in een geleefde actuele situatie, die redenen probeert te geven, wordt aangeboden, dan is het onmogelijk de derde noodzaak voor de opvoeding te bereiken: de kritiek.

III. Een echte opvoeding dient *een opvoeding tot kritiek* te zijn.
Tot de leeftijd van 10 jaar (tegenwoordig misschien nog eerder) kan een kind nog zeggen: "De juf heeft het gezegd, mama heeft het gezegd". Waarom? Omdat degene die van het kind houdt hem in zijn rugzak, van nature, het beste mee zal geven van wat hij zelf in zijn leven ervaren en gekozen heeft. Maar op een bepaald punt geeft de natuur het kind of voormalige kind het instinct om de rugzak van zijn schouders te nemen en hem voor zijn neus neer te zetten (in het Grieks zegt men pro-ballo, waarvan ons woord 'probleem' is afgeleid). Het gaat er dus om dat wat anderen ons meegedeeld hebben tot *probleem* moet worden! Als het niet tot probleem wordt, zal het nooit rijp worden. We zullen het dan op volstrekt irrationele wijze afwijzen of even irrationeel eraan vasthouden.

Heeft het kind de rugzak voor zijn neus gezet, dan begint hij er in te woelen. In het Grieks noemt men dit 'woelen' *krinein*, *krisis*, waaraan ons woord 'kritiek' is ontleend. Kritiek is dus: zich rekenschap geven van de dingen. Het heeft dus niet noodzakelijk een negatieve betekenis.

De jongere woelt dus in zijn rugzak en vergelijkt door middel van deze kritiek dat wat hij erin aantreft, d.w.z. dat wat de traditie hem heeft meegegeven, met de verlangens van zijn hart. Het laatste criterium om te oordelen ligt inderdaad in onszelf, anders zouden we van onszelf vervreemd zijn. En dit laatste criterium dat in ieder van ons aanwezig is, is bij iedereen hetzelfde: het is de behoefte naar het ware, mooie en goede. Deze behoeften zijn bij iedereen hetzelfde: boven alle mogelijke verschillen uit, door alle voorstelbare verschillen heen, waaraan de fantasie vorm en gestalte geeft, blijven zij ten diepste voor alle mensen identiek. In hun dynamiek blijven deze behoeften identiek, ook al kunnen zij in verschillende omstandigheden en ervaringen verschillend zijn.

We benadrukken hier de *kritische opvoeding*: de jongere ontvangt vanuit het verleden door een geleefde actuele situatie, waarop hij stoot en die hem dit verleden voorstelt en er de redenen van geeft. Maar hij moet dit verleden en de redenen, die ervoor gegeven worden, voor zijn neus neerzetten en ze met zijn eigen hart vergelijken en vervolgens zeggen: "het is waar", "het is niet waar" of "ik twijfel". Op deze wijze kan hij met de hulp van een gemeenschap — zonder deze gemeenschap is de mens te veel overgeleverd aan de stormen van zijn hart, in de negatieve, instinctieve betekenis van het woord — "ja" of ook "nee" zeggen. Zo ontwikkelt hij zijn menselijke gestalte.

We hebben werkelijk te veel angst gehad voor deze kritiek. En wie er niet bang voor was, heeft ze slecht gebruikt, — zonder te weten waarom het gaat. De kritiek is gereduceerd tot loutere negativiteit: alleen al van het feit dat hem iets gezegd is, maakt iemand een probleem. Ik zeg bijvoorbeeld iemand iets. Er een vraag over stellen of de vraag te stellen: "is dat waar?" is identiek geworden met eraan twijfelen. De gelijkschakeling van probleem en twijfel is de catastrofe van het bewustzijn van de jeugd.

De twijfel staat aan het einde van een onderzoek (of het nu een voorlopig einde is of niet, dat kan ik niet zeggen). Het probleem echter is de uitnodiging om te begrijpen wat voor mijn neus staat, om iets nieuws te ontdekken, een nieuwe waarheid, d.w.z. om er een grotere en rijpere bevrediging van te hebben.

Wanneer een van deze factoren ontbreekt: *traditie, geleefde actuele situatie*, waarin de jongere voorstellen worden gedaan en redenen worden aangereikt, *en kritiek* — wat ben ik mijn vader dankbaar dat hij me eraan gewend heeft altijd naar de redenen te vragen, toen hij me 's avonds voor het slapengaan steeds zei: "Je moet jezelf afvragen 'waarom?', vraag je af 'waarom?'" (en zei hij dit om heel andere motieven!) — wanneer een van deze factoren ontbreekt, dan wordt de jongere een blad dat ver van zijn boom valt ("Waar ga je heen?", vroeg Leopardi), slachtoffer van de heersende windrichting, slachtoffer van zijn wankelmoedigheid, slachtoffer van een algemene openbare mening die door de werkelijke macht gecreëerd wordt.

Wij willen — en dit is ons doel — de jongeren bevrijden: van de geestelijke slavernij, van de algehele gelijkschakeling die hen tot geestelijke slaven van anderen maakt. ■

Alles wat je zou moeten weten over IL SENSO RELIGIOSO (maar niet durfde vragen)

De DRIE PREMISSEN van 'Il senso religioso' in illustraties

REALISME

weinig waarnemen, veel redeneren

▼

In plaats van te leren van de werkelijkheid (in al haar aspecten) probeert men haar te manipuleren volgens vooroordelen en de schema's van de ideologieën.

Veel waarnemen, weinig redeneren

▼

Leren van de werkelijkheid betekent op haar bouwen: REALISME

Iets denken is niet hetzelfde als het kennen.

Als we iets weten, kunnen we ook zeggen dat we het kennen.

REDELIJKHEID

REDE: het vermogen om zich rekenschap te geven van de werkelijkheid in al haar factoren.

▼

Hoe weten we of een houding redelijk is of niet?

▼ ▼

Een houding is onredelijk als zij niet de mogelijke redenen kan laten zien.

Iets is redelijk wanneer men zijn redenen begrijpt.

Een handeling is redelijk wanneer men adequate redenen heeft.

MORALITEIT

Geïnteresseerd zijn = verlangen te leren kennen wat het voorwerp werkelijk is.

Maar onze interesse is vaak: de meningen die wij ons reeds over iets gevormd hebben te handhaven.

▼

In het domein van de kennis is de morele regel:
DE WAARHEID MEER LIEFHEBBEN DAN ZICHZELF.
Dus: het gaat om een liefde voor een voorwerp die groter is
dan de gehechtheid aan de mening die wij ons reeds daarover gevormd hebben.

DE PREMISSEN VAN 'PERCHÉ LA CHIESA'

Voordat Luigi Giussani in zijn *Perché la Chiesa* (bestaande uit twee boeken) toekomt aan de eigenlijke behandeling van het thema, heeft de lezer al drie hele hoofdstukken ofwel 80 pagina's door moeten werken. Hierin worden enkele voorwaarden geformuleerd waaraan voldaan moet worden wil het onderzoek — wat is de Kerk en wat wil zij eigenlijk? — vruchtbaar zijn. Giussani legt een constante analytische en methodische bekommernis aan de dag met betrekking tot dit onderwerp: hij wil het probleem en de ermee samenhangende aspecten zo helder mogelijk op tafel krijgen. Het lijkt de redactie nuttig zowel de expliciete als impliciete voorwaarden die genoemd worden in de eerste drie hoofdstukken nog eens beknopt op een rij te zetten. Zo heeft de lezer ze bij de verdere lectuur present. Maar tevens kan het ook niet-lezers helpen in hun confrontatie met het probleem 'Kerk'.

I.

Om erachter te komen wat de Kerk is en wat de Kerk wil, moet men allereerst open zijn, zonder vooroordelen of vooropgezette meningen. Men moet haar *willen* leren kennen zoals ze werkelijk is.

De volgende noties zijn van fundamenteel belang voor het begrijpen van de Kerk.

1. De Kerk is een *leven*. Om een leven te leren kennen moet men er beslist mee *samenleven*, en wel zonder van te voren een tijdslimiet vast te stellen.

2. De Kerk is een bepaald soort leven: een *religieus* leven. Ze is een werkelijkheid van religieuze aard. Maar om dit te kunnen begrijpen en kritisch te kunnen beoordelen moet de (aangeboren) religieuze factor in onszelf worden geactiveerd, ontwikkeld, opgevoed. Want zonder een overeenstemming kan men niet begrijpen.

3. De originaliteit van het christendom bestaat hierin, dat zij *het antwoord* is *op het religieuze zintuig** in de mens. Hoe ziet dit antwoord er uit? Het Mysterie dat alles omvat en doordringt, is de geschiedenis binnengetreden, heeft zich rechtstreeks aan de mens geopenbaard en wel als een mens die zei dat hij God was.

4. "Maar hoe krijg *ik vandaag*, bijna 20 eeuwen later, er zekerheid over dat deze mens, Jezus Christus, werkelijk dit antwoord is?". Deze vraag — er bestaat geen belangrijkere dan deze — vormt de kern van het probleem 'Kerk'. De Kerk heeft maar één betekenis: het de mens die ná Christus komt mogelijk te maken zekerheid te krijgen over Jezus Christus. Als historisch verschijnsel maakt zij een redelijke en betrouwbare evaluatie van deze hypothese mogelijk.

5. Noodzakelijke voorwaarden voor een eerlijk 'onderzoek' hiervan zijn:
— dat men het religieuze zintuig in zijn leven au serieux neemt en zich ermee confronteert.
— een persoonlijke confrontatie met het historische feit van Jezus Christus, met de boodschap die de geschiedenis doorgaat en die zegt dat God is mens geworden en 'met ons' is.

II.

Hoe kan ik vandaag objectieve zekerheid over Jezus Christus verwerven? Welke methode moet ik volgen om een redelijke instemming met het christelijke aanbod te kunnen doen?

Er zijn op deze vraag door drie 'culturele houdingen', identificeerbaar in de westerse beschavingsgeschiedenis, verschillende antwoorden gegeven. (culturele houding dient te worden opgevat in termen van het menselijk bewustzijn, de visie van de mens op zichzelf en op de wereld, zijn betrekkingen met alle dingen om hem heen).

a. de *rationalistische* houding
Jezus is een feit uit het verleden. Om zekerheid over hem te krijgen dient men dus historisch te werk te gaan: gegevens verzamelen, documenten en 'bronnen' raadplegen. De conclusies die deze op zichzelf juiste werkwijze opleverde waren: Jezus is voor ons een grote onbekende, ofwel een vreemd personage van het eschatologische type: een profeet van de naderende eindtijd.
Kritiek: de ration. houding reduceert — vanuit een a priori-denken — de inhoud van de christelijke boodschap nog voordat zij er kennis van heeft genomen. Deze boodschap is: Emmanuel, God met ons, als een levende aanwezigheid, een metgezel van de mens, hier en nu. De ration. houding ontkent de categorie van de mogelijkheid (bv. dat God mens kan worden, nu aanwezig kan zijn, dingen kan doen die onze rede te boven gaan).

b. de *protestantse* houding (een innerlijke verlichting)
Is een diep religieuze houding die wèl erkent dat voor God alles

mogelijk is en die de christelijke boodschap erkent. Maar hoe krijgt de mens zekerheid dat God nu aanwezig is? Door een innerlijke ervaring, door een 'aanvoelen' bewerkt door de Geest. De methode om Christus te bereiken is een innerlijke ontmoeting.
Kritiek: 1) gevaar voor subjectivisme: hoe weet men of dat wat men voelt van de Geest afkomstig is en niet de idealisering van zijn eigen denkbeelden? 2) ook de prot. houding doet de gegevens van de christelijke boodschap geen recht: God was een mens die at en dronk en die men kon tegenkomen op straat; door omgang met hem veranderden de mensen, dus door iets wat van *buiten* hen zelf kwam.

c. de orthodoxe en katholieke houding (de christelijke Traditie)
Is volledig coherent met de structuur van de christelijke gebeurtenis zoals die zich in de geschiedenis heeft aangediend, nl. als een integraal menselijke aanwezigheid. Dit houdt de methode van de *ontmoeting* in, ook vandaag nog: door de ontmoeting met degenen die in Hem geloven stuit men op Christus zelf. De eenheid van de gelovigen is de zichtbare voortzetting in de geschiedenis van Jezus Christus en heet Kerk, volk Gods, Lichaam van Christus.
De twee vorige houdingen bevatten wel degelijk waarden die echter pas in de derde houding gered worden:
— Men kan de bronnen (bv. de Evangelies) alleen begrijpen als men vandaag deelneemt aan dezelfde ervaring die de teksten heeft ingegeven.
— De vertrouwelijkheid en intimiteit met een geliefd object is veel groter wanneer dat object daadwerkelijk aanwezig is. Zo is de eenheid tussen Christus en de 'zijnen' niet alleen iets geestelijks, maar concreet, zoals een kind en zijn moeder.

III.

De moderne mens begrijpt de christelijke taal niet meer, hij voelt een vervreemding ten aanzien van woorden die met de christelijke ervaring verbonden zijn. Hieraan liggen historische wortels ten grondslag.

In de *Middeleeuwen* zien we een mentaliteit die authentiek religieus was: God was de totaalhorizon van elke menselijke handeling en elk aspect van het bestaan. Er was een milieu die deze mentaliteit bevorderde en de instemming met de christelijke boodschap gemakkelijker maakte, zonder de menselijke vrijheid met haar vermogen het kwade te kiezen natuurlijk weg te kunnen nemen.
Het proces van ontwrichting van deze 'eenheids'-mentaliteit begint in de 14e eeuw.

a. het *Humanisme*: het ene ideaal valt in een menigte van idealen uiteen. God is niet meer de horizon van elk aspect van het leven, 'trekt zich terug' uit het dagelijks leven, wordt abstract. De mens tracht uit te blinken in een of ander aspect van het bestaan, dat de plaats van God inneemt. Daarbij heeft hij een overtrokken optimisme ten aanzien van zijn eigen krachten. Van wezenlijk belang voor het leven is het 'succes'.
Dit heeft ook consequenties voor de moraal: de waarde van de mens hangt af van de mate waarin hij succes heeft. [Exempel: Petrarca, Lorenzo de' Medici]

b. de *Renaissance*: de bron van de menselijke krachten is de natuur als bron van al het zijn. De natuur wordt niet meer gezien als een teken van God, maar als God zelf (pantheïsme). Gevolg voor de moraal: alles wat uit de menselijke natuur voortkomt — spontane impulsen, instincten — is goed, alles wat haar tegenspreekt staat de vrije ontplooiing van de mens in de weg. Deze houding (naturalisme) reduceert de werkelijkheid, vergeet een aspect ervan: inderdaad is er een 'wet' in het hart van de mens die van nature op het goede is gericht, maar daarnaast is er een andere 'wet' die de eerste tegenspreekt en die maakt dat de mens zijn gerichtheid op het goede steeds weer verliest (ten gevolge van de erfzonde).
[Exempel: Rabelais, Elisabethaanse toneelstukken (Marlowe, Webster)]

c. het *Rationalisme*: ontdekking van een overeenstemming tussen de krachten van de natuur en die van de geest. De menselijke rede is in staat de werkelijkheid te bedwingen en te beheersen, zij is de maatstaf van alle dingen, op haar stelt men al zijn hoop. Het gaat hier echter om een bepaald concept van de rede: de (autonome) rede — als 'norma sui' — stelt vooraf haar grenzen vast en ontkent de categorie van de mogelijkheid. Een probleem wordt beschouwd zoals men het zelf wil formuleren en niet zoals het zich aandient.
[Exempel: Descartes, Spinoza]

d. de gemeenschappelijke deler van deze drie factoren is een overdreven verheerlijking van de mens: de mens is het centrum van alles. Maar deze mens-als-centrum-van-alles wordt op abstracte wijze opgevat of in termen van een logica van de macht; en niet als een concrete persoon, als een 'ik' met zijn eigen behoeften en verlangens.

e. de ration. houding toont zich vooral in een volkomen vertrouwen op de wetenschap en haar mogelijkheden. De overtuiging dat de mens m.b.v. de wetenschap alles kan beheersen en verklaren heet *sciëntisme*. Het ermee gepaard gaande grenzeloze optimisme ten aanzien van de vooruitgang van de mens heeft pas met WO II een behoorlijke deuk gekregen. ■

BRIEVEN UIT DE HEL

door ZR. LIESBET BULS

Clive Staple Lewis (1898-1963) werd geboren in een protestants gezin in Belfast. Ofschoon traditioneel christelijk opgevoed, keerde hij het geloof zoals zoveel jeugdige intellectuelen de rug toe. De dood van zijn moeder maakte de twijfels die hij over de goedheid en almacht van God had alleen nog maar heviger. Zijn vader liet hem privé-lessen volgen bij W.T. Kirkpatrick, een overtuigd atheïst en een meester van de logica. Zijn invloed werkt door in de apologetische werken die Lewis later zou schrijven. In 1918 streed Lewis in de Franse loopgraven tegen het laatste Duitse offensief. Daarna studeerde hij klassieke talen, filosofie en Engelse literatuur en ging na zijn studies doceren aan het Magdalen College te Oxford. In 1931 — aan het einde van een geestelijke ontwikkeling, beschreven in zijn boek *Surprised by Joy* — keerde hij tot het christendom terug. Hij werd lid van de anglicaanse kerk, waar- schijnlijk omdat het de meest algemene kerk in zijn omgeving was. In 1954 werd Lewis aan de universiteit van Cambridge benoemd tot professor in de Engelse literatuur van de middeleeuwen en de renaissance. Hij combineerde zijn grote geleerdheid met een eenvoudig geloof en een rijke fantasie, elementen die aan zijn boek een bijzonder cachet geven.

Lewis neemt een aparte plaats in onder de grote christelijke schrijvers van de 20e eeuw. De originaliteit van zijn werk riep weerstand op bij de theologen, die hem niet konden 'plaatsen'. Voor Lewis was het christendom niet alleen een heilsleer, maar ook een wereldbeschouwing. Verder spreekt hij over het christendom niet in termen van een abstracte waarheid, maar over een gebeurtenis. De Menswording van God is voor hem het meest centrale wonder van het christendom. "Elk ander wonder bereidt dit voor, bewijst het of gaat er vanuit. Netzoals elke natuurlijke gebeurtenis een manifestatie is van de natuur als geheel op een bepaalde plaats en tijd, zo is elk christelijk wonder een manifestatie van de menswording van God op een bepaalde plaats en tijd" (*Miracles*, p.72).

Lewis' meest gelezen boek is *Brieven uit de Hel*. Het bevat 31 brieven geschreven door de fictieve duivel Schroefstrik (Screwtape) en bestemd voor een van zijn ondergeschikten, onderduivel Galsem (Wormwood), die belast is met de verleiding van een jongeman. De brieven bevatten een reeks adviezen inzake verleidingskunst, afgewisseld met grimmige kritiek op de blunders van Galsem. Over de identiteit van de jongeman komen we niet veel te weten. Wat we over hem vernemen blijft beperkt tot een vrij korte periode uit zijn leven, nl. de periode vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog tot niet lang daarna, wanneer hij de dood vindt tijdens een luchtbombardement.
Aanvankelijk heeft de jongeman omgang met een ongelovige vriend en wijdt hij zich aan verderfelijke lectuur. Maar hij bekeert zich op een onverklaarbare reden tot het christendom. Na een korstondige vriendschap met een echtpaar dat de spot drijft met geloof en moraal wordt hij verliefd op een meisje uit een diep gelovig gezin. Onder invloed van zijn nieuwe vriendenkring neemt zijn geloofsbeleving aanhoudend in vurigheid toe, en als hij omkomt in het bombardement is hij klaar om opgenomen te worden in het huis van de Heer.

Worden de uiterlijke levensomstandigheden veeleer oppervlakkig geschetst, het innerlijk proces dat zich in de jongeman voltrekt wordt daarentegen uitvoerig uit de doeken gedaan. Daardoor krijgen we een heldere kijk op de strijd tussen goed en kwaad, die zich afspeelt in elk mensenhart. Voor de voorstelling van de boze-geestenwereld ontleent Lewis zijn symbolen aan het eigentijdse maatschappelijk bestel, en die keuze verklaart hij als volgt: "Het grootste kwaad wordt tegenwoordig... ontworpen en gereglementeerd, ingediend, gesteund, aangenomen en genotuleerd in zindelijke kantoren met een kleed op de vloer, lekker verwarmd en goed verlicht, door rustige mensen met een wit boordje om, met verzorgde handen en gladgeschoren wangen, die hun stem niet hoeven te verheffen. Daarom is vanzelfsprekend mijn symbool voor de hel iets dat lijkt op de bureaucratie van een politiestaat of de bureaus van een door en door louche zakenconcern" .
Alles wat Schroefstrik schrijft komt voort uit een haat jegens de Schepper, die hij in zijn brieven steeds de Vijand noemt. In zijn absolute zelfzucht toont hij zich de verstokte tegenstander van God, die liefde en mildheid is: "Men moet dus onder ogen zien dat alles wat gezegd wordt over zijn liefde voor de mensen en over de volstrekte vrijheid die er ligt in het dienen van Hem, niet enkel propaganda is (al willen we dat wel graag geloven!), maar een ontstellende waarheid. Het is werkelijk zijn bedoeling om de wereld te

bevolken met een heirleger van misselijke copietjes van Hemzelf, schepsels wier leven, in miniatuurformaat, in wezen zal zijn als het zijne, niet omdat Hij het heeft geabsorbeerd, maar omdat zij hun wil vrijwillig hebben gevoegd naar de zijne".
De Godshaat van Schroefstrik gaat gepaard met een onmetelijke mensenhaat. Hij haat evenwel niet zozeer de abstracte mensheid als wel de concrete mens. Zo noemt hij de nieuwe geliefde van de jongeman "een misselijk, gluiperig, snotterend, benepen juffie.... In vroeger tijden was het er een voor de arena geweest. Een achterbakse kleine bedriegster (ik ken ze): als je haar ziet, zou je zeggen dat ze flauw gaat vallen als ze bloed ziet — en dan gaat ze met een glimlach de dood in".

Lewis moet wel een buitengewone verbeelding hebben gehad om 'zijn geest te kunnen verdraaien in een duivelse instelling', om zich te kunnen inleven in de gedachten en gevoelens van Schroefstrik. Maar op deze ongewone manier verschaft hij ons een helder inzicht in de geloofsmysteries en de menselijke ziel. De harmonie tussen godsdienstkennis en dichterlijke verbeelding manifesteert zich zeer treffend in de laatste brief waarin Schroefstrik de dood en het ontwaken in het eeuwig leven van de jongeman beschrijft: "Je sterft", zei de jongeman, "en dan ben je aan de overzijde van de dood". ..."Hij zag niet alleen hen (de engelen), maar ook Hem. Dit dier, in een bed verwekt, stond met Hem van aangezicht tot aangezicht. Wat voor jou (Galsem) een oogverblindend en verstikkend vuur is, is nu voor hem een koel licht, de klaarheid zelf, en draagt de vorm van een Mens".

C.S. Lewis, Brieven uit de Hel, Ten Have BV, Baarn, 1993 (17e druk).
De redactie beveelt dit boek aan als lectuur voor de zomermaanden.

IL CANTASTORIE DE STRAATZANGER

Il Cantastorie

Claudio Chieffo

Il cantastorie ha cominciato a raccontare,
il tessitore ha cominciato a dipanare.
Porta la calce, porta i mattoni il muratore.
Cammina l'uomo quando sa bene dove andare.

Il popolo canta la sua liberazione
Il popolo canta la sua liberazione.

Il cantastorie ha cominciato a raccontare,
il tessitore ha cominciato a dipanare.
Sento la vita che mi scoppia dentro al cuore.
Cammina l'uomo quando sa bene dove andare.

Il popolo canta la sua liberazione
Il popolo canta la sua liberazione.

De straatzanger

Nederlandse vertaling

De straatzanger is begonnen met zijn verhaal,
de wever is begonnen met spoelen.
De metselaar brengt kalk en bakstenen aan.
De mens gaat op weg wanneer hij een doel voor ogen heeft.

Het volk zingt van zijn bevrijding
Het volk zingt van zijn bevrijding.

De straatzanger is begonnen met zijn verhaal,
de wever is begonnen met spoelen.
Ik merk dat het leven in mijn hart naar buiten breekt.
De mens gaat op weg wanneer hij een doel voor ogen heeft.

Het volk zingt van zijn bevrijding
Het volk zingt van zijn bevrijding.

"Quid est veritas? Vir qui adest."

("Wat is de waarheid?
Een man die aanwezig is.")

Augustinus